Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1994 ДЕКАБРЬ 22
Үбэлэй дунда хулгана hарын 19
Гарагай 5
№ 246 (19088)
Газетын сэн Захилай 10 түх. Хэлсээтэ сэн.

Редакторай булан

БУЛТАДАА НЭГЭДЭХЭ, ХАМТАРХА ЁhОТОЙБДИ

2

буряад арадай оюун ухаан
ажаоандалда юун болоноо, саа-
юун болоо hаа, тэрэ нимэ хубинуу-
hаа ханшан гээд гаралаб гэхэ
бодоод үзэхэдэ, ойлгодошогүй
hанаа зобоohон асуудалнууд га-
ла байха юм. Яагаа хээгээшье
ан, мүнөө оюун ухаан бодолон
рида боложо баиhан юумэн манай
ын хэжэг үеэлэнэй, яра шарха-
бодото гэршэ болоно, уналгын
үнэзгыржэ хангалгын гол гуримууд.

Эндэ сидоогооршье хандахада болохо юм аабза. Тиимэhээ энэ талаар дурадхалнуудаа зохёогоод, булта хамтарха, эүбшэн хэлсэхэ, олонэй hанамжанууд мүргөлдүүлэн тааралдуулаад, нимэ документ бии болгоо hаа, hайн лэ байха hэн.

Магад Президент болон Правительство, Арадай Хурал энэ дурадхалнуудыемнай анхаралдаа абажа, hүүлэй hүүлдэ бидэнэртэ булгаидамнай хэрэгтэй документ бии болохо аалам?

Саашань онсолходо, тус холбоонууд болон эмхинүүдэй түхэл маяг, янза шанар эрид хубилгагдаха зэргэтэй. Хуушанайнгаа эмхидхэхы болон ажал ябуулгын ёhэ гуримуудые баримталха болоо hаа, заабол урагшагүидхэхэдэ.

Зохёохы холбоонууд болон эмхинүүдэй нэгэдэл тухай хэлэхэдээ, хэрэг эхилгэхэ эхин шатын мүнгэн зоорн суглуулха шухала байhаниие түрүүшын hуурида табиха зэргэтэй болонобди. Тинхэдээ панхаруутадга духай оттэ мартажа болохогүй байhанаа түрүүшын удэрhөө анхаралдаа абаха байhамчай эли.

Энэ мүнгэнэйнөө арьбажахынь, олоо асархынь тулада ороолдоходоо, олынь хэрэг эрхилхэ талаар hэдэбтэй, шадабритай, хүнэ сэхэ, дуй гуримлөөр баин зоние олохо, шэлэхэ, ажалдаа элсүүлхэ ба hаан элэ юм аабза. Саг сагаараа, сахилга хүхөөрөө гэдэгтэл гансал гүрэн түрэдэ найдаад hуужа огто болохогүй ха юм даа.

Олзын хэрэг эрхилэгын хэрэг бэлэн бэшэ, айхабтар хүшэр. Эндэ уран зохёолшодой, журналистнуудай нэмүүд, уран зураашадай зурагууд, скульптуранууд, уран дархашуулай бүтээлнүүд, композиторнуудай дуунууд болоод бусад зохёолнууд, артистнуудай нааданан рольнууд — оюун ухаатанай, зохёохы ажалтанай бэлиг шадабариhаа мүндэлhэн бүхы юумэн нимэ сагай болоо хадань мүнгэ, олзо асарха зэргэтэй байна бэшэ гү? Тиимэл гээд hанахаан. Арадай баялиг гэhэн ойлгоосо үндэhөөрөө ондоо боложо, хубилжа байна бэшэ гү?

Бэлиг талаанайнгаа зэргээр зохёохы ажалтан ажаhууха, ажамидарха зэргэтэй гээд онсолхо шухала. Тиимэhээ нимэ эрилтэтэйгээр зохёохы ажалтанда хэнцаха ябадал заабол хангагдаха зэргэтэй.

Гэхэтэй хамта нимэшье оршон байдалда зохёохы ажалтан-сэхээтэн хадаа нангин арюун сэдьхэлээ, хэдүүн хүрин зүрхээ булангиртуулан, бузарлангүй, сэбэр hайхан занцань абажа ябаха зэргэтэй ааб даа. Арад түмэнэй урдаа харуха, улаагаа шаха, hаншад болодьнь болохо хүдүүдэйнь мэхэлхэ, ямаршье аргаар hаань, баяжахые ороолдохо болоо hаань, энэ сагта заабол ушарха гээлтэ, хорэлтын хэмжээн жэшэшэгүй ехэ байха бшуу.

Түгэсхэлдэнь онсолон тэмдэглэхэдэ, бидэнэр бултадаа нэгэдэл, хүн бүхэн хамар дорохиёо хараад лэ бү ябаал, хамтынгаа аша туhа тухай бодожо, энэ талаар ороолдоо, эдэбхи хэшээл заабол гаргаал, сагай шэрүүниие сэхэ сэбэрээр дабажа, уран үгөөрөө, урин налгай дуу, хүгжэмөөрөө, зүрхэ хүдэлгэмэ уран зураагаараа, гоё hайхан зүжэг нааданууддаараа, бусад бүтээлнүүдээрээ зоноо баясулжа, зондоо энэ хаhада туhалха ябаал даа гээд уриалха, хандаха, hанамжаараа андалдыг гээд уриха дуран хүрэнэ.

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Мүнөөдэр—Энергетигэй үдэр

ХЭДЫ ХҮШЭРШЬЕ hААНЬ, НАЙДАЛНАЙ ХОСОРООГҮЙ

Хэнэйшье мэдэhээр, гүрэн доторнай мүнгэ алта hомололго, запас частнууды бэдэрэлгэ гэхэ мэтэшэлэн манда амин шухала юумэ олохо, гэнэ усалгүй гөөр хүдэлхэ асуудал hүүлэй жэлнүүдтэ нилээд хүшэр болонхой гээшэ. Гэхэтэй хамта хубилган шэнэдхэлгын түрүүшын үеынхидэ орходоо хүдэлмэришэдэй. Инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй хэжэ байhан ажалдаа хандаса нилээд hайн тээшээ хубилаа гэжэ хэлэмээр.

Ушар тиимэhээ манай коллектив хэды хүндэ байдалда ороошье hаа, зунай үедэ зahабарилгада гэжэ үгтэhэн мүнгыень дүүрэн хэрэглэжэ шадаhан хадамнай энэ жэлэй үбэлэй хуйтэн маниие ехэ гэнэдхээгээгүй. Халуу, дулаагаа мүнөө болотор яналад hайнаар, түхеэрэлгэнүүдэйнгээ тэсэхэшадал соо үгэжэ байна гээшэбди. Мүнөөдэрэй байдалаар энэ манай коллективэй багахан амжалта гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй.

Гэбэшье байдалнай бата найдамтай гэхын аргагүй. ТЭЦ-эймнай бүхы 12 котелнууд конструктивна шэнжэрээ хуушажа, зариманиинь 10 жэлэй саада тээ түмэрэй бог, хаядаhан үни болоод хэбтэхэ ёhотой аад, мүнөө хүрэтэр албаяа хэhэн зандаа бшуу. Нигэжэ үндэhөөрөө умхиhэн, жэбэрhэн түхеэрэлгэнуудые зahабарилхада тон ехэ мүнгэнэй гаргашалагдаха байhаниинь хэндэшье мэдээжэ. Хараалhаанай, 15 миллиард түхэригэй зahабарилгын хүдэлмэри үнгэрэгшэ зүндаа хэгдэхэ ёhотой байhан hаань, оройдоол 6 миллиард түхэриг манда үгтэhэн юм.

Тон ехэ аюул тохёолдуулжа, эбдэржэ боломоор юумэнүүдээ түүбэрилэн зahасарилhанай ашаар хахад сая зонтой хотын шулуун гэр сайрануудые гэнэ усалгүй гөөр дулаасуулжа байна гээшэбди. Ажалайшье, амаралтыншье үдэрнүүдтэ таhалгарлагүй, бэе бэеэ халалсан, түхэрэн сүүдхэдээ дежурлан хүдэлжэ байдаг зahабарилагшадаймнай баатаршалга гээ hаа, алдуу болохогүй.

Юуб гэхэдэ, сагай ошохо түма түхеэрэлгэнүүднай хуушаржа, муудажа, хотодомнай гэр байрануудаа бариндажа, дулаа хэрэглэгшэд улам олошоржол байна ха юм.

Зайн галай түлбэриин ехэ болохо бүри манай салин сahал нэмэжэ байhанай тухайгаар зон hанадаг хэбэртэйгшэ. Ноябрь hарын дүнгоор нефтнигуудай салингай 900 мянга боложо байхада, манай салинай дунда зэргын хэмжээн хахадтань лэ хүрэжэ байгаа. Тоод энэмнайшье саарhан дээрэхи тоол ха юм даг. Хэды hараар хожомдожо салингаа абахадамнай тэрэ үедөө худалдан абаха арга боломмжын дүрбэнэй нэгэ хубине мүнгэнэй үнэгүйрэлгэ «эдижэрхинэ» ха юм.

Нигэжэ салингаашье саг соонь абажа шадахаяа болинхой, 3 миллиардhаа дээшэ түхэриг үритэлэнэхэй теплосетьдэ үшөөл дулаа үгэжэ, нүүрhэшэдтэл буhалгаа хэхэ бэшэ хадаа, хүдэлжэл байха ушартай бологдоно гээшэ.

Эндэ асаргадаhан нүүрhэ. hэймнай нөөсэ 120 мянган тоннohоо бага бэшэ байха ёhотой hаа, мүнөө оройдоол 56 мянган тонно үлэнхэй. 40-өод мянга хүрэтэрөө бага болоо hаань, халуунайнгаа хэмжээзе бага болгожо, гансал байрануудай батарейнүүдые хүргэхэгүйн тулада дулаа табиха ушартай бологдохо юм. Тоод эндэ манай гэм бэшэ, гэбэшье жэлэй эхин багаар нимэ ушарай тохёолдоо hаань, гайхалгүй болонхой гээшэ.

Мүнөө үедэ 150 градус хүрэтэрөө халаагдажа болоомоор уhан зуугаад хүрэтэрөө халаагдана.

Мултаршагүй экономическа бугуулида орошоод, ходол хабсагайн эрмэг дээгүүр дамжаhандаа болгоомжолон хүдэлхэдэ, манай хүдэлмэришэдтэшье, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдтэшье хүнгэн бэшэ. Энэ байдалые городоймнай захиргаан мэдэдэг, туhалхые ороддодог. Гэбэшье мүнгэн жасань хаанашье хүрэнэгүй ха юм даа.

Эгээл hүүлдэ найдал hаладаг гэжэ зон хэлсэдэг. Хэдышье хүндэ байдалда ороо hаа, мүн бидэшье ТЭЦ-эймнай түхеэрэлгэнүүд сүм шэнэлэгдэхэ, саг үргэлжэ ургажа байгаа хотоёо дулаагаар ядамаггүйгөөр хангадаг болохобди гэжэ найданабди. Энэ талаар Германиин «Лурги Энергитехник» фирмын манай эрхэ байдалда таарамжатай, байгаали бузарладаггүй түхеэрэлгэнүүдые асаржа тодохо зорилготой тооолгоо, түсэблэлгэ хэгдэжэ байнхай. Баhал валюта, мүнгэн hан ехэ хэрэгтэйл юм бээ. Гэбэшье хотымнай зоной үлэнь үндэр, хүсэниинь ехэ, бүтээгдэхэл ёhотой гээд hанагдана.

С. ДМИТРИЕВ,
1-дэхи ТЭЦ-эй ахамад инженерэй орлогшо, үйлэдбэриин техническэ таhагай начальник.

ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭНҮҮД, ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТАНУУД

Энергетикын талаар табьяатай байhанайнь ба олон жэлэй туршада ороддосотой бэрхээр ажаллаhанайнь түлөө акционернэ «Бурятэнерго» бүлгэмэй хүдэлмэрилэгшэдтэ Буряад Республикын Президент 1994 оной декабриин 8-най Зарлигаар **«Буряад Республикын табьяата энергетик»** гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдые олгобо гэбэл:

Анадкин Юрий Михайловича — Түбэй электрическэ сетьнүүдэй Тарбагатайн районой начальник,

Басович Михаил Моисеевичтэ — Улаан-Удын 1-дэхи ТЭЦ-эй цехэй начальник,

Иванова Анна Михайловнада — Улаан-Удын 2-дохи ТЭЦ-эй цехэй начальник,

Жамнянов Доржи Гармаевича — Байкальска электрическэ сетьнүүдэй үйлэдбэриин техническэ таhагай начальник, Кабанскын аймаг,

Клячин Анатолий Савельевичтэ — Улаан-Удын 1-дэхи ТЭЦ-эй цехэй начальнигай орлогшо,

Мокров Павел Сафоновичто — секторэй начальник,

Ринчино Александр Дашиэреновичтэ — Зүүн электрическэ сетьнүүдэй директор, Хоринин аймаг,

Телятников Иннокентий Яковлевичта — Хойто электрическэ сетьнүүдэй директор, Баргажанай аймаг.

* * *

Үйлэдбэриин амжалтануудые туйлаhанайнь түлөө акционернэ «Бурятэнерго» бүлгэмэй удаадахи хүдэлмэрилэгшэдые Буряад Республикын Президент 1994 оной декабриин 8-най Зарлигаар **Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба гэбэл:

Алферов Владимир Ивановичые — акционернэ бүлгэмэй генеральна директорэй орлогшо,

Барсуков Геннадий Федоровичые — Улаан-Удын 1-дэхи ТЭЦ-эй ахамад инженер,

Брызгалов Петр Васильевичые — Улаан-Удын 2-дохи ТЭЦ-эй мастер,

Галанов Владимир Петровичые — энергонадзорой бүлэгые хүтэлбэрилэгшэ,

Гладышев Иван Давыдовичые — Байкальска электрическэ сетьнүүдэй капитальна барилгын таhагай начальник, Кабанскын аймаг,

Дамбиев Валерий Лойжитовичые — акционернэ бүлгэмэй автобазын автомашинын жолоошон,

Истомин Александр Романовичые — Байкальска электрическэ сетьнүүдэй капитальна барилгын таhагай инженер.

ХҮДЭЛМЭРИГҮЙШҮҮЛ ОЛОШОРНО

Мүнөө промышленна, хүдөө ажахын предприятинуудмүнгэн hангайнгаа байдалай доройтохо, түүхэй эд, материал абаха аргагүй болоод байхадаа, хүдэлмэришэдөө хэдэн hараар түлбэнгүй амаралтада гаргаха баатай болоно.

hүүлэй мэдээгээр, республикин предприятинуудта 344 мянга гаран хүдэлмэришэд ажаллана. Энэмнай үнгэрэгшэ жэлэйхиhээ нилээн үсөөн юм. Жэшээлхэдэ, промышленностьда 15 процентээр, хүдөө ажахыда — 11, геологидо — 25, бариlicада — 11, автотранспортда 12 процентээр хүдэлмэришэдэй тоо үсөөрүүлэгдэhэн байха юм.

Мүнөө зарим предприятинуудай захиргаан хүдэлмэришэдөө дүүрэн халаан соонь хүдэлгэхэ аргагүй. Нимэ гуримаар ажаллагшадай тоо 64 мянганда хүрэнхэй. Энэнь үнгэрэгшэ жэлэйхиhээ хөёр дахи олон болоно. Республикын ажалаар хангалгын министерствын согсолhон мэдээсэлнүүдэй choop, жэлэй эхиhээ 6658 хүн хүдэлмэригүй үлэhэн байна.

А. ДАШИЕВ.

ӨӨРЫН ТЭЭРМЭТЭЙ

Ивалгын аймагай Орongын зahабарилгын-техническэ предприятн 35 миллион түхэригтэ багахан тээрмэ худалдажа ababa. Тэрэнь часай туршада 1 тонно гурил татаха аргатай.

Урдандаа хуряаhан ургасаяа таряашад гүрэндэ сүм тушаадаг байгаа hаа, мүнөө бага, ехэ гүрэнэй, үмсын ажахы, предприятинууд ургуулhан таряагаа өөртөө үлөөжэ, соморхон тээрмэтэй болоод, тэрэнээ өөhэдынгөө хүсөөр татабал, мүнөөнэй сагта баришатахабди гэжэ тоолодог болоhониинь hайшаалтай ха.

Мүнөө орongынхид шэнэ тээрмэеэ тодхоод, хүдэлгэжэ эхилээ. Тэндэ татагдаhан гурилайнь шанар hайн. Тиимэhээ аймаг дотор анха түрүүшынхиеэ бии болоhон буйлуулан болбосоруулдаг предприятида ороohо татаха дуратайшуулай тоо мүнөө тон олон болонхой.

Манай корр.

БАРГАЖАНАЙ АИМАГАЙ БИБЛИОТЕКЭДЭ — 100 ЖЭЛ

ЭРДЭМ ГЭГЭЭРЭЛЭЙ ГУЛАМТА

Түрэhэн нютаг, оронойнгоо түүхынь уудалан мэдэхэ, түрэл арадайнгаа гаталhан харгы самыень шэнжэлхэ, мэдэжэ абаха, мүн баhа бүхы дэлхэйн hониннуудые дуулаха, эрдэм бэлигэй гүнзэгы абдаруудые шудалха дуратайшуул манай Баргажан нютагта үсөөн бэшэ ааб даа. Тиимэл хүнүүд эгээл түрүүн аймагайнгаа библиотекын үүдыень татажа ороодог. Hаяшаг аймагайнгаа тиимэ гуламтын — Баргажанай библиотекын эмхидхэгдэhээр 100 жэлэйнь ой үргэнөөр тэмдэглагдэбэ.

Эгээл түрүүн Баргажан городон (1648 ондо энэ город үндэhэлэгдэhэн түүхэтэй) олонитын хэмжээтэй библиотекэ 1894 оной ноябриин 26-да засагаархидай захиралтаар эмхидхэгдэhэн түүхэтэй.

Үшөө 1888 оной сентябриин 14-дэ олонитын библиотекэдэ мүнгэ, номуудые авад зонhоо суглуулха зорилготой тоололго, түсэблэлгэ хэгдэжэ байнхай. Баhал валюта, мүнгэн hан ехэ хэрэгтэйл юм бээ. Гэбэшье хотымнай зоной үлэнь үндэр, хүсэниинь ехэ, бүтээгдэхэл ёhотой гээд hанагдана.

Тиимэл hүүлэй мэдэhээр, Баргажанай библиотекэ 1894 оной ноябриин 26-да засагаархидай захиралтаар эмхидхэгдэhэн түүхэтэй.

Үшөө 1888 оной сентябриин 14-дэ олонитын библиотекэдэ мүнгэ, номуудые авад зонhоо суглуулха зорилготой тоололго, түсэблэлгэ хэгдэжэ байнхай. Баhал валюта, мүнгэн hан ехэ хэрэгтэйл юм бээ. Гэбэшье хотымнай зоной үлэнь үндэр, хүсэниинь ехэ, бүтээгдэхэл ёhотой гээд hанагдана.

Библиотекын 6 гэшүүдhээ бүридэhэн комитет бии hэн ха. Тэрэнэй тоодо секретарь, казначей, библиотекарь ороодог бэлэй. Баргажан городой түрүүшын библиотекарь Александра Ивановна Юревич байhан юм. Дурсагдагша комитедтэ тэрэ үеын түрүү үзэлтэй хүнүүд: Е. Новомейский, Х. Григерман, Л. Миль, Я. Фризер гэгшэд ороодог hэн. Баргажанай библиотекын түрүүшынхиеэ нээгдэхэдэ, тэрэнэй абдарта аваа 555 ном суглуулагдаhан юм.

1970 онhоо Баргажанай библиотекэ соёлой байшангай хоёрдохи дабхарта зөөгдэжэ, хүн зоние хэмүүжүүлхэ, гэгээрүүлхэ талаар тон ехэ ажал хүдэлмэри бэлдүүлжэ байhаар. Үргөөр 1977 онhоо аймаг соомнай түбэй библиотечнэ система бии болгогдоо.

Яhала дүй дүршэлтэй, бэрхэ хүдэлмэрилэгшэд олон ааб даа. Тэдэнэй тоодо библиотекэдэ олон жэлдэ ажалажа байhан директорэй орлогшо Ю. Ю. Коротаева, библиограф Л. В. Костина, үхибүүдэй библиотекые даагша Л. В. Реховская, ахалагша библиограф Т. И. Амбул болон үнинэй библиотекарьнууд Л. Ш. Гомбоева, Л. Д. Очирова гэгшэд ороодог hэн. Баргажанай библиотекын түрүүшынхиеэ нээгдэхэдэ, тэрэнэй абдарта аваа 555 ном суглуулагдаhан юм.

1970 онhоо Баргажанай библиотекэ соёлой байшангай хоёрдохи дабхарта зөөгдэжэ, хүн зоние хэмүүжүүлхэ, гэгээрүүлхэ талаар тон ехэ ажал хүдэлмэри бэлдүүлжэ байhаар. Үргөөр 1977 онhоо аймаг соомнай түбэй библиотечнэ системэ бии болгогдоо.

Яhала дүй дүршэлтэй, бэрхэ хүдэлмэрилэгшэд олон ааб даа. Тэдэнэй тоодо библиотекэдэ олон жэлдэ ажалажа байhан директорэй орлогшо Ю. Ю. Коротаева, библиограф Л. В. Костина, үхибүүдэй библиотекые даагша Л. В. Реховская, ахалагша библиограф Т. И. Амбул болон үнинэй библиотекарьнууд Л. Ш. Гомбоева, Л. Д. Очирова гэгшэд ороодог hэн.

Д.Н. ХОБРАКОВ.

ШАГТЫ ЛИСАГТЫ:

ИТАР-ТАСС hүүлэй мэдээсэл

ЯХАДАЙ ХҮГЖЭЛТЫН ПРОГРАММА

МОСКВА, Саха (Яхад) Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программын проектые Россиин Федерацийн Правительствын доргэдэхи экспертнэ совет дэмжээ, 2005 жэл хүрэтэр бэелүүлэгдэхэ энэ ехэ программада 14,6 триллион түхэриг гаргашалагдаха гээд уридшаhан тоолоhон байна. Гаргашануудай гурбанай нэгэ хубние Яхадай Правительство даажа абана, үшөө гурбанай нэгэ хубиниень харилин гүрэнүүдhээ, нүгөөдэ гурбанай нэгэ хубиниень Россиин федеральна бюджедhээ абажа шадахабди гэжэ авторнууд найдана. Яхад хүрэтэр түмэр харгы бариха, алта ба алмаз олзоборилхо, түлишынь-эльшэ хүсэнэй объектнүүдые барина гэхэ мэтын программын шэглэлнүүд түрүүшын ээлхээндэ бэелүүлэгдэхээр хараалагдана.

Россиин экономикодо Яхадай оруулха хубинь хэр зэргэ үндэhэтэй байhанhаа Россиин Федерацийн Правительствын федеральна энэ программые hайшааха, болихонь дуллыдаха гээд түс соведэй гэшүүд тоолоно. Яхадта алтанай ба алмазай, шулуу нүүрhэнэй ба оловын, нефтийн ба газаай баян нөөсэнүүд бии. Гэбэшье нютагай сайнуулалтын хүгжэлтэ мүүтэй байhан дээрэhээ тус проектые бэелүүлхэ арга болоmжо багадана.

ХЭШЭЛНҮҮДЫНЬ ТАhАЛГУЛАГДАА

АЛМА-АТА. Багшанарай Аркалыкска институт январь—февраль hараануудта хаагдаа. Заочноор hуралсадаг оюутадай үбэлэй сессиhабар болотор хойшолуулагдаа. Дээдэ hургуулиин эрдэмтэдэй соведэй заседаниидээрэ нимэ юрэ бүсын шиидхэбэри абтаhан байна. Энэ хугасаа соо багшанар амарха, харин оюутад багшанарай олоор дуталдажа байhан областийн hургуулинуудта тусгаар практика гарахаяа ошохо.

Нимэ шиидхэбэри абаха баатай болоhон байгаабди гэжэ Казахстанай hуралсалай министр Ережен Мамбетказиев хэлэнэ. Министерствын болон hуралсалай дээдэ олонхи эмхинүүдэй мүнгэн коммунальна хангамжын түлөө тоосоходоhо хүрэхэгүй байна. Эгээн хуйтэн сагта дээдэ hургуулинуудай байрануудые дулаагаар баэлшэ хүсөөр хангалгаhаа арсаа hаа, мүнгээ нэгэ бага алмаха жэшээтэй болоно бшуу.

ЭРХЭТЭДЭЙ ЭРИЛТЭНҮҮДЫЕ ХАНГАХА

НАХОДКО. Россиин агаарай сэрэгэй хүсэнүүдэй мэргэжэлтэй экономикын сүлөөтэ «Находко» зонын транспортын асуудалнуудые шиидхэжэ захалаа. Алас-Дурна зүгэй хаамал «Золотая долина» аэродромые hэльбэн шэнэдхэхэ ажалша бүлэг сэрэгэй албан зургаандаа эмхидхэгдээ.

Тус аэродром дайшалхы машинануудhаа гадна Находкодо нидэжэ ерэhэн граждан авиацийн самолёдуудые угтан абадаг болохо юм. Далита ямаршье машина угтан абадаг болохынь тула сэрэгэй болон граждан авиацийн мэргэжэлтэд хамта энэ аэропортдо ехэхэн ажал ябуулха ёhотой болоно.

Находкоhоо 17 километр холо зайда оршодог «Золотая долина» аэродром хадаа Азиин-Номгон далайн нютагуудhаа «Находко» зоные дамжан гарадаг Европын гүрэнүүдhээ болон Россиhаа ерэhэн ашаануудые зөөхэ хэрэгтэ шухала үүргэ дүүргэхэ болоно.

ШОНОНУУД ҮСӨӨРҮҮЛЭГДЭНЭ

НОВГОРОД. Нютагай ангуушад шононуудай тоое оршон тойронхи байгаалиин эрилтэнүүдтэй таарадуулан үсөөрүүлжэ, 330 шоно алаа гэхэ гү. али hүрэгэй гурбанай нэгэ хубние хороогоо. Урдань жэлэй туршада дунда зэргээр 130—150 шоно хюдадаг байhан юм. Үнгэрэгшэ жэлдэ Новгородто энэ аюьяатанай түргөөр үдэдэг дээрэhээ тоо толгойнь нормоhоо арба дахин үлүү болоhон байгаа. Тиигэжэ областийн захиргаан ангуушадые мүнгөөр урмашу улжа, шононуудтай тэмсэхэ хэмжээ абаха баатай болоо hэн. Хюдагдаhан шоно бүхэнэй түлөө ангуушад ехэ мүнгэ абахаhаа гадна шалгарhан 20 ангуушад агнуурийн намарай хаhын эхилхэдэ, хандагай агнаха түлөөhэгүй зүбшөөлтэй болоо hэн.

ЭЛХЭЙН ОНИНОЙ ЭЭЖЭhЭЭ

жэлэй дэнгүү
ша ондо Хитадай Ш
февралиин 24-дэ б
м. Мүнөө дэнгүүд
боложо, хабар
байhаниинь тодорд
хүн бүхэн гоё hа
нгүүдые хэжэ, тэд
аа табидаг. Мүнөө н
реэтэй дэнгүүд ила
он. Нохой жэл х
нимэ юм аабза.

СААТАНАЙНГАА ЗАНШАЛААР...

када ажаhуудаг 1
р хүбүүд пиццери
таhа сохёод, 40-ө
мүнгыень буляаh
Эндэ нэгэл онсо ю
и. Юуб гэхэдэ, э
үбүүд тлинкитану
ндеец угсаатан ю
ээ тэдэнэрые от
зоной аха захат
эн байха юм.
элтэнь ямар байга
, нимэ: тэдэ хоёр х
байдаггүй олтирог
хэ болобо. «Урданай
шалаар ажаhуужа h
hэдтэйнь бидэнэр н
зэр зэмсэг, мүн н
буу үгэхэбди. Пи
удэй болоод тэдэнэ
долларой үгы байх
лажа ажаhуудаг ба
и, эгээл тиигээд аж
hураг», — гэжэ аха з
ин, хэлээ юм ха.

ААНДА ШАРАБА

-да дан лэ hаа х
болоходонь, тротуа
ндэгэ шарахаар боло
эдэг заншал бии. З
имэ ушаар балай үзэ
Гэбэшье Медфор
телевиденидэ хүдэ
сс Грейс газаа
халуун болохые
эд, машиниингаа
рэ бүлша табиад ор
игээд хэдэн час б
ажаhаа гарахадан
болоод байба.

ОНДООГООР ХҮДӨӨЛХЭ

ин баруун хажуу
г Масеко хото шадаг
хүдөөлэгэн ондо
игэргэдэдэг болохон
ээ урда хүдөөлэлгэ
баадагшад унатара
раа хатардаг байга
э залуушуул дан э
хара тамхи татад
басагад дан эртээ
элитэй болоно гэж
й захиргаанайхид то
Зуб лэ шиидхэбэри ю
Зүгөөр түрэнүүдь
үнгэргэхэ болоно
бүри ехээр хатар
бшуу.

ХЭЙЕ ТОИРОХОИЬ

анагта? Жюль Верн
э романай герой Ф
Фогт дэлхэйе тойро
нүхэртээе боосолдо
Мүнөө болоhон хо
кереми Левайн гэж
ааг саатанаа багша
ааг гэhэн айхабтар хурса асуу
ааг эрхэ бэшэ гараад лэ ерэнэ
ааг дэглэхэ шухала.

ЗАЛААР ХАНГАЖА hАИhААР

анцида ажаhуудаг Р
ино гэжэ ажалгүй хэ
олгойдэ hонин боло
. Тэрэ туристнуудаа
оо амардаг Ривьерэ гэ
арта ошоод, машиниинь
Фогтын зам дагаа
гэжэ үгэсэ үгэбэ.
замда дайралда
ксист бодото британе
ба. «Кейптаун ошо
үт?» — гэжэ асуугаа
счетчигоо хүдэлгэ
татайгаар бусажа ш
аа, эдэнэр Гиннесс
танууудай номдо орУ
а болон 10.000 фу
нгын шан абаха б
ааг даа.

ОРГЭНЬ БУСААНА

аньда онсо шухаг орг
удые нютагhаа бусаа
оргэнь тропическа о
абиха талаар ехэ хэ
ой ябуулагдажа байн
гэхэдэ, hүүлэй үед
эдэ амитадые хуул
илангаяа олоор б
хилын саана абааш
Мүнөө Тайванда би
дohон жаса орангутг
е болоод бусад хомо
шанууудые олоор б
болонхой. Онсолх
hаа, хилыг саан
агдаhан арбан амит
ргөнинь лэ амиды үл
жэ онсолмоор.

ХАЛААР ХАНГАЖА hАИhААР

анцида ажаhуудаг Р
ино гэжэ ажалгүй хэ
олгойдэ hонин боло
. Тэрэ туристнуудаа
оо амардаг Ривьерэ гэ
арта ошоод, машиниинь
Фогтын зам дагаа
гэжэ үгэсэ үгэбэ.
замда дайралда
ксист бодото британе
ба. «Кейптаун ошо
үт?» — гэжэ асуугаа
счетчигоо хүдэлгэ
татайгаар бусажа ш
аа, эдэнэр Гиннесс
танууудай номдо орУ
а болон 10.000 фу
нгын шан абаха б
ааг даа.

ОРГЭНЬ БУСААНА

аньда онсо шухаг орг
удые нютагhаа бусаа
оргэнь тропическа о
абиха талаар ехэ хэ
ой ябуулагдажа байн
гэхэдэ, hүүлэй үед
эдэ амитадые хуул
илангаяа олоор б
хилын саана абааш
Мүнөө Тайванда би
дohон жаса орангутг
е болоод бусад хомо
шанууудые олоор б
болонхой. Онсолх
hаа, хилыг саан
агдаhан арбан амит
ргөнинь лэ амиды үл
жэ онсолмоор.

ТВО

мжээтэй
21.00.
канска
Цирек.
дхэл.
6.

ааг тад өндөөгөөр хандаха хэрэг-
юун болоо hаа, хүндэ хүшэр
hаа ханшан гээд гаралаб гэхэ
бодоод үзэхэдэ, ойлгодошогүй
hанаа зобоohон асуудалнууд га-
ла байха юм. Яагаа хээгээшье
ан, мүнөө оюун ухаан бодолон
рида боложо баиhан юумэн манай
ын хэжэг үеэлэнэй, яра шарха-
бодото гэршэ болоно, уналгын
үнэзгыржэ хангалгын гол гуримууд.

Эндэ сидоогооршье хандахада болохо юм аабза. Тиимэhээ энэ талаар дурадхалнуудаа зохёогоод, булта хамтарха, эүбшэн хэлсэхэ, олонэй hанамжанууд мүргөлдүүлэн тааралдуулаад, нимэ документ бии болгоо hаа, hайн лэ байха hэн.

Магад Президент болон Правительство, Арадай Хурал энэ дурадхалнуудыемнай анхаралдаа абажа, hүүлэй hүүлдэ бидэнэртэ булгаидамнай хэрэгтэй документ бии болохо аалам?

Саашань онсолходо, тус холбоонууд болон эмхинүүдэй түхэл маяг, янза шанар эрид хубилгагдаха зэргэтэй. Хуушанайнгаа эмхидхэхы болон ажал ябуулгын ёhэ гуримуудые баримталха болоо hаа, заабол урагшагүидхэхэдэ.

Зохёохы холбоонууд болон эмхинүүдэй нэгэдэл тухай хэлэхэдээ, хэрэг эхилгэхэ эхин шатын мүнгэн зоорн суглуулха шухала байhаниие түрүүшын hуурида табиха зэргэтэй болонобди. Тинхэдээ панхаруутадга духай оттэ мартажа болохогүй байhанаа түрүүшын удэрhөө анхаралдаа абаха байhамчай эли.

Энэ мүнгэнэйнөө арьбажахынь, олоо асархынь тулада ороолдоходоо, олынь хэрэг эрхилхэ талаар hэдэбтэй, шадабритай, хүнэ сэхэ, дуй гуримлөөр баин зоние олохо, шэлэхэ, ажалдаа элсүүлхэ ба hаан элэ юм аабза. Саг сагаараа, сахилга хүхөөрөө гэдэгтэл гансал гүрэн түрэдэ найдаад hуужа огто болохогүй ха юм даа.

Олзын хэрэг эрхилэгын хэрэг бэлэн бэшэ, айхабтар хүшэр. Эндэ уран зохёолшодой, журналистнуудай нэмүүд, уран зураашадай зурагууд, скульптуранууд, уран дархашуулай бүтээлнүүд, композиторнуудай дуунууд болоод бусад зохёолнууд, артистнуудай нааданан рольнууд — оюун ухаатанай, зохёохы ажалтанай бэлиг шадабариhаа мүндэлhэн бүхы юумэн нимэ сагай болоо хадань мүнгэ, олзо асарха зэргэтэй байна бэшэ гү? Тиимэл гээд hанахаан. Арадай баялиг гэhэн ойлгоосо үндэhөөрөө ондоо боложо, хубилжа байна бэшэ гү?

Бэлиг талаанайнгаа зэргээр зохёохы ажалтан ажаhууха, ажамидарха зэргэтэй гээд онсолхо шухала. Тиимэhээ нимэ эрилтэтэйгээр зохёохы ажалтанда хэнцаха ябадал заабол хангагдаха зэргэтэй.

Гэхэтэй хамта нимэшье оршон байдалда зохёохы ажалтан-сэхээтэн хадаа нангин арюун сэдьхэлээ, хэдүүн хүрин зүрхээ булангиртуулан, бузарлангүй, сэбэр hайхан занцань абажа ябаха зэргэтэй ааб даа. Арад түмэнэй урдаа харуха, улаагаа шаха, hаншад болодьнь болохо хүдүүдэйнь мэхэлхэ, ямаршье аргаар hаань, баяжахые ороолдохо болоо hаань, энэ сагта заабол ушарха гээлтэ, хорэлтын хэмжээн жэшэшэгүй ехэ байха бшуу.

Түгэсхэлдэнь онсолон тэмдэглэхэдэ, бидэнэр бултадаа нэгэдэл, хүн бүхэн хамар дорохиёо хараад лэ бү ябаал, хамтынгаа аша туhа тухай бодожо, энэ талаар ороолдоо, эдэбхи хэшээл заабол гаргаал, сагай шэрүүниие сэхэ сэбэрээр дабажа, уран үгөөрөө, урин налгай дуу, хүгжэмөөрөө, зүрхэ хүдэлгэмэ уран зураагаараа, гоё hайхан зүжэг нааданууддаараа, бусад бүтээлнүүдээрээ зоноо баясулжа, зондоо энэ хаhада туhалха ябаал даа гээд уриалха, хандаха, hанамжаараа андалдыг гээд уриха дуран хүрэнэ.

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

hҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

нюурта. Мүнөөдэр
нгэй удэр. Г. Бо-
шэ хүсэ элбэг-
тула». Аха дүү
ондо.

нюурта. Д. Жугду-
Аанда багша» —
гэлиэлэл): Н. В.
түрэhоор 115 жэ-
. В. Бушин:
гэжэ хэлсээ

нюурта. Агуу Илал-
лэй ойдо. Б. Цы-
«Онсо анха-
дуудаг». Мон-
hүр харбалга.
житов: Туйлаhанаа
; Туhатай зуб-

федеральна бюджедhээ абажа шадахабди гэжэ авторнууд найдана. Яхад хү

Мүнөөдэр—Энергетигэй үдэр

ЭЛШЭ ХҮСЭ ЭЛБЭГЖҮҮЛХЫН ТУЛА

Республикын түлишынэлшэ хүсэнэй үйлэдбэри нютагай нүүрһэ малтан абадаг промышленностиин баазе дээрэ хүгжөөгдэдэг гээшэ. Нүүрһэ малтан абадаг гурбан предприяти — Холбоолжоной, Түгнын шулуун нүүрһэнэй уурхайнууд, «Гусиноозерская» шахта —акционернэ «Востсибуголь» бүлгэмэй бүридэлдэ ородог. Гусиноозерскын ГРЭС энергетикын болон электрижүүлгын талаар Россин акционернэ бүлгэмэй мэдэлэй юм. Улаан-Удын 1-дэхи, 2-дохи ТЭЦ-үүд акционернэ «Бурятэнерго» бүлгэмэй хүтэлбэри доро хүдэлнэ.

Эрхүүгэй областиин, Красноярскын хизаарайхяда орходоо, зайн галай, дулаанай элшэ хүсэ хүгжөөлгэ манай республикада һулашаг гээд тэмдэглэлтэй. Промышленностие сэрэгэй-промышленна комплексые хангалгада элшэ хүсэнэй диилэнхи хубинь тудадаг байгаа. Мүнөөшье коммунально - ажаһуудалай хэрэглэмжэнүүдтэ, туһаламжын албанда республикада үйлэдбэрилэгдэдэг элшэ хүсэнэй 27 процент хэрэглэгдэнэ.

Республикада шулуун нүүрһэнэй хэдэн арбаад хэбтэшэ бии юм. Найманиинь ёһотоор шэнжэлэгдэнэн байна. Онсолбол, Гусиноозерскын, Загастайн, Баяанголой, Сантинай, Никольско, Олон-Шэбэрэй, Эрдэм-Галтайн, Эландиин мүн болоно. Шулуун нүүрһэ малтан абадаг гурбан предприяти жилдээ хамта дээрээ 4950 мянган тонно нүүрһэ малтан абана. Гэбэшье энэ талаар республикын хэрэглэмжэ гүйсэд хангагданагүй. Ямар ушарһааб гэбэл, Түгнын уурхайда үйлэдбэриин хүсэнүүд саг соогоо ашаглалгада тушаагданагүй. Хоёрлохёор гэбэл, Холбоолжоной уурхайда урданайхинһаа бага нүүрһэ малтан аблана. Шанарыньшье тиимэ һайн бэшэ.

Шулуун нүүрһэ малтан абаха һалбарида һанаа зоболмо байдал ямар шалтагаануудһаа эхитэйб гэбэл, нимэ:

1. Хэрэглэгшэд нүүрһэнэй түлөө түлбэриеэ саг соонь оруулнагүй, уламжалан ажалай бүтээсэ доошолно. Түгнэдэ шэнэ барилга удааруулагдана, Холбоолжоной уурхайда, «Гусиноозерская» шахтада һэльбэн шэнэдхэлгэ хойнотуулагдана.

2. Эдэ предприятинууд акционернэ «Востсибуголь» бүлгэмэй мэдэлэй хадаа бээ дааги юридическэ статусгүй юм. Ажахын талаар сэхэ харилсаа холбоо байгуулха аргагүй.

3. Хадын-геологическа байдал орёо болоно, хэбтэшэ үргэдхэн малталгаһаа оршон газар бузарлагдана.

4. Эдэ шалтагаануудһаа уламжалан һүүлэй жилнүүдтэ нүүрһэ малтан абалгын өөрынь үнэ сэн дээшэлһээр, 1993 онд нүүрһэнэй сэн дунда зэргээр 12 дахин ургаһан байна.

Манай акционернэ «Бурятэнерго» бүлгэм нимэ байгуулалтануудһаа бүридэнэ: Улаан-Удын 1-дэхи, 2-дохи ТЭЦ-үүд, Түбэй, Урда зүгэй, Хойто зүгэй, Зүүн зүгэй, Байгалай, Хойто-Байгалай электрическэ сетьнүүд; Энергонадзор; үйлэдбэриинзаһабарилгын предприяти гэхэ мэтэ.

Буряадай элшэ хүсэнэй системэ республикын хэрэглэгшэдэй 99 процентые хангадаг юм. Гусиноозерскын ГРЭС, «Бурятэнерго» бүлгэмэй электростанцинууд тус системын бүридэлдэ ороно.

1976—1980 онуудта Буряадай элшэ хүсэнэй системэ илангаяа аршэтэйгээр хүгжөөгдөө һэн. Машина бүтээлгын, целлюлозо-саарһанай промышленностин, транспортын хүсэн тэрэ үедэ үргэдхэглэнэн байгаа бшуу. Республикада үйлэдбэрилэгдэдэг электрын элшэ хүсэнэй 85 процентнь Гусиноозерскын ГРЭС-тэ тудана. Энэ талаар хоёрдохи һуурида 1-дэхи ТЭЦ-ые нэрлэмээр юм.

Онсолбол, Буряадай элшэ хүсэнэй предприятинуудай үйлэдбэрилһэн зайн гал хэрэглэгшэдтэ дуталдаһаар гээд тэмдэглэлтэй. 1992 ондо 480 мегаватт хүсэн дуталдажа байгаа. Тиимэһээ хэрэглэгшэдтэ зайн гал заримдаа хизаарлалтатайгаар үгтэнэ гэхэ гү, али заримдаа юрэл унтараагдадаг гээшэ.

Хоёрдохёор, электростанциннуудта үбэлэн үедэ шулуун нүүрһэн нөгө жэгдээр үгтэнэгүй, заримдаа проектдэ таарахагүй, шанаргүй түлишэ damжуулагдана. Тиин элшэ хүсэ үйлэдбэрилгын хэмжээн доошолно.

Гурбадахлаг гэбэл, электростанциннуудай оньһон түхеэрэлгэнүүдынь хуушараа, муудаа. Буряадай электростанциннуудай энергоблогуудай 15 процентнь проектнэ хүсэеэ дууһан ашаглаа, уламжалан үйлэдбэридэ усалта байдал ямарнье сагта тохёолдожо магад.

Электростанциннуудай хүдэлгэдэг газарта оршодог уһа, агаар өхээр бузарлагдана гээшэ. Ушар юуб гэбэл, сэбэрлэлгын түхеэрэлгэнүүдэй хүсэн бага, түлишын шанар проектээр хараалагдаһанда хүрэнэгүй. Жэл бүри электростанциннууд 500 мянган тонно үнэһэн, бусад үлэгдэл гаргадаг юм.

Республикадамнай дулаанай элшэ хүсэнэй ажахын хүгжөөгдэхэдэ, түлишын жжэ котельнэнүүд усадхагдаһан гээшэ. Мүнөө үедэ хэрэглэгдэг дулаанай бүхы элшэ хүсэнэй 45 процентнь ТЭЦ-үүдтэ, ойрдоол 15 процентнь — томо котельнэнүүдтэ үйлэдбэрилэгдэнэ. 1-дэхи ТЭЦ часай туршада 890 гикакалори, 2-дохи ТЭЦ часай туршада 47 гикакалори элшэ хүсэ үйлэдбэрилдэг гээшэ. Тимлюйн ТЭЦ часай туршада 47 гигакалори элшэ хүсэ үйлэдбэрилнэ.

Зайн галай дутамагаар үйлэдбэрилэгдэдэг һаань, дулаанай элшэ хүсэ хэрэглэгшэдтэ эльгээлгэ (гэр байра дулаасуулга, халуун уһан, уурал гэхэ мэтэ) доошолуулагданагүй.

Гэбэшье зарим тээ дулаагаар хангалга хангалтагүй. Илангаяа 1-дэхи ТЭЦ-эй хангадаг районуудта нимэ үзэгдэлнүүд дайралдана.

Бүхы дээрэнь абаад үзэхэдэ, Буряадай дулаанай элшэ хүсэнэй ажахын шахардуу үзэгдэлнүүд ямар ушарһаа эхитэйб гэбэл, энэ һалбарние хүтэлбэрилхэ талаар гүрэнэй ба республикэнска тусгаар политика үгы. Бүхэли һалбарние хүгжөөлгэдэ бэшэ, харин албан зургаануудаар хубаарилан, мүнгэ зөөрнин һомологдоходо, ёһотой үрэ дүн харагданагүй.

Буряадай элшэ хүсэ үйлэдбэрилэгшэд түлишынэнергетическэ комплексын хүгжэлтын гол зорилгонуудые тодорхойлжо, хүтэлбэрилгын ажахын-экономическа гурим нарижуулан һайжаруулгада цэн түрүүшээр анхарха зэргэтэй.

Республикые элшэ хүсөөр дутаангүй хангаха талаар хэмжээнүүд абтаха зэргэтэй. Элшэ хүсэ алман арьбалагшадые урмашуулха арга олохо хэрэгтэй. Оршон байгаалие, илангала Байгал нуур шадарай газарые бузарлахагүйн тула хэмжээнүүдые шангадхаха шухала. Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй региональна энергетическэ программануудтай зохилдуулан, республикын түлишын-элшэ хүсэнэй комплекс хүгжөөгдэхэ ёһотой.

Мэргэжэлэйнгээ һайндэрөөр дашарамдуулан, хэн нэгэниие илгаруулан, онсолон нэрлэхэ аргамгүй, хүү бүгэдэ һайн хүдэлнэ. Суг хамта хүдэлдэг нүхэдөө мэргэжэлэй һайндэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, ажалдань — амжалта, элүүр эихые, гэр бүлэдэнь— амгалан тайбаниие хүсэнэб.

Г. БОРИСОВ,
акционернэ «Бурятэнерго» бүлгэмэй генеральна директор.

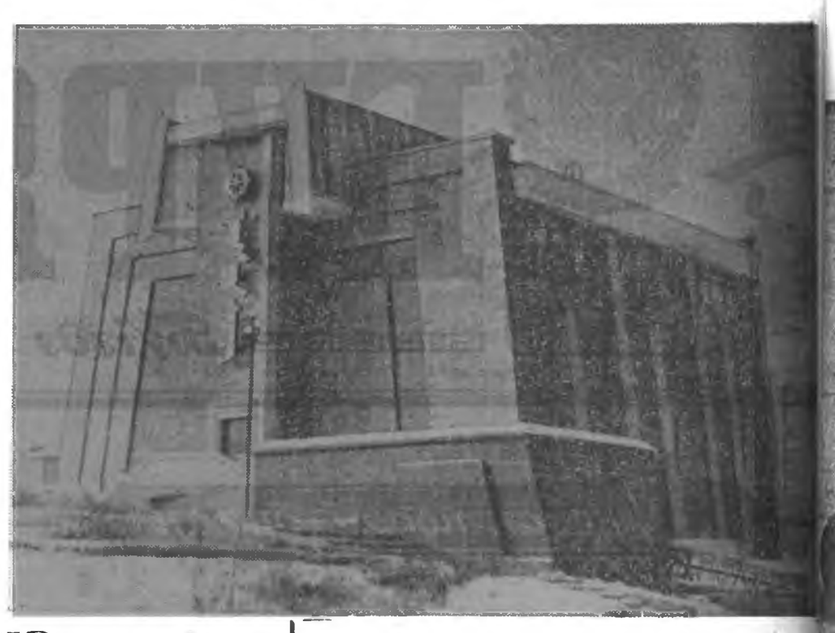

Буряадай нинтын эрдэмэй институтай эрдэмтэд, хүдэлмэрилэгшэд мүнөөдэр урма баяртайнууд. Ушарынь гэхадаа филиалай гол байшангай дэргэдэ хэдэн жэлэй туршада баригдаһан өөрсэ янзын архитектуратай (Россин гүрэн соо нимэ түхэл шэнжэтэй байшан үгы юм ха) Зүүн зүгэй гар бэшэгэй болон дарамал барнуудые (ксилографуудай) хадагалжа байха байшан ашаглалгада ороһондо зорюулагдаһан хэмжээ ябуулга баяр ёһололэй оршондо үнэгэрхэнь ха юм.

**Нинтын эрдэмэй институт Түбэй Азиин арадуудай түүхын болон соёлой гар бэшэг болон бусад айхабтар ехэ материалнуудые суглуулһан байна. Түбэд болон монгол хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн Будаадын шажанда хабаатай номуud, XVIII— XX зуун жэлнүүдэй түүхэтэ документнүүд, угай бэшэгүүд, элитэ мэдээжэ эрдэмтэд, гэгээрүүлэгшэд болон үндэр тушаалта санаартанай хубиин архивууд, Зүүн зүтөөр аяншалга хэһэн экспедицин муутай хубүүд сэрэгэй ал- байдал тухайгаа саг үргэлжэ хэлсэдэг болонхой гээшэбди. Хубүүдэймнай сэрэгэй албан мүн лэ нилээд олон бэрхэшээлнүүдтэй болоод байна. Эгээн шухалань гэхэдэ, мөнөөнэй залуушуул сэрэгэй албанда ошохо дурагүй болонхой. Шалтагаанинь эльдэб янза байха: залуу хубүүд бээр һула, гэртэхиндээ эрхэ байхаһаа гадна сэрэгшын, эрэ хүнэй нэрэ хүндые дээрэ үргэжэ ябаха уялгаяа хүсэд ойлгоногүй ха юм.

Хубүүдэй дурагүйгөөр сэрэгэй албанда ошоходонь, албаниинь бүришье хүндэ шэнгээр һанагдана бшуу. Тиигэжэ элдэб эсын ушарнууд болоно. Сэрэгшэдэй эхэнүүдэй комитедтэ түрэлхидһөө, сэрэгшэдэй гомдолнууд орожол байдаг юм.

Тиимэһээ тус комитедэй гэшүүд сэрэгшэдэй ажабайдалые гүнзэгыгөөр шудалха гэжэ шиидээ һэн. Нимэ зорилготойгоор энэ комитедэй түрүүлэгшэ Л. А. Богуславская, Арадай Хуралай депутат, Буряад Республикын Эхэнэрнүүдэй холбооной түрүүлэгшын орлогшо Г. А. Дождикова, эдэ мүрнүүдэй автоп, буряад эхэнэрнүүдэй «Алан-гуа» эблэлэй президент, сэрэгшэдэй эхэнүүдэй комитедэй президиумэй гишүүн гэгшэд «Сосновый бор» газарта оршодог хаяг- зондо ошожо, сэрэгэй албанда һая татагдаһан хүбүүдтэй уулзаһан, тэдэнэй байдалаар һонирхоһон байнабди.

Харуулай батальоной казармануудаар ябаабди, десантнигуудай байрада ороо- бди. Алба хэхэ эрхэ байдалынь ямаа таарамжатай гэжэ хэлэхэ хэрэггэй. Сэрэгшэд мүнөө дээрээ гомдолгүй байна. Һая ерэһэн хадаа шэнэ эрхэ байдалда дадажа ядажа байгаа юм бээ. Гол түлөб Буряад ороноо, Шэтын ба Эрхүүгэй областьнуудһаа, мүн Алтайһаа, Башкириһаа ерэһэн хүбүүд эндэ ерэнхэй. Столоводо дүй дүршэлтэй эхэнэрнүүд эдеэ хоол бэлдэдэг юм байна.

— Бии байгаа продуктнуудаар амтатай хоол бэлдэхые ороондонобди. Урдань продуктнууд бүри эльбэг байгша һэн,—гэжэ тэдэ хөөрэнө.—Мүнөө һая удын хоол үнэгэроо, кухни соо юуншье үлөөгүй. Бидэ сэрэгшэдтэй хамта хооллодогби, амаяраа хоол өөнэдтөө нэгэшье бэлдээгүйбди.

Энэ болон бусадшье батальонуудта бүхы юумэнинь жэгдэ һайн гэжэ хэлэхыл аргагүй. Бэрхэшээлнүүд тохёолдоод лэ байдаг. Ехэ коллектив ха юм, хүн бүхэн өөрын абари зантай, өөрын онсо бодолтой байдаг гээшэ. Сэрэгшэдэй тэрьеедэхэншье, наншалдахаше ушарнууд болодог. Эдэмнай хубүүд ха юм. Нэгэ айлайшье хубүүд хоорондоо тоосолдожол байгша гүбэ. Һургуулидашье хубүүд нюдаргаараал саг үргэлжэ «үгээ ойлгосохые» ороолдодог ха юм. Онсо ушарай болоогүй һаа, эдэ бүгэдые ойлгохоор гээшэ. Харин онсо ушарнуудай тохёолдохонь, али үгынь командирнуудһаа гол түлэб дулдыдадаг. Командираа хүндэлдэг сэрэгшэ ямар нэгэн муу юумэ хэхынгээ урда тээ командирни юун гэжэ хэлэхэб гээд бодомжолхо болоно ха юм.

Һүүлэй үедэ хүшэр хүндэ байдал тухайгаа саг үргэлжэ хэлсэдэг болонхой гээшэбди. Хубүүдэймнай сэрэгэй албан мүн лэ нилээд олон бэрхэшээлнүүдтэй болоод байна. Эгээн шухалань гэхэдэ, мөнөөнэй залуушуул сэрэгэй албанда ошохо дурагүй болонхой. Шалтагаанинь эльдэб янза байха: залуу хубүүд бээр һула, гэртэхиндээ эрхэ байхаһаа гадна сэрэгшын, эрэ хүнэй нэрэ хүндые дээрэ үргэжэ ябаха уялгаяа хүсэд ойлгоногүй ха юм.

Хубүүдэй дурагүйгөөр сэрэгэй албанда ошоходонь, албаниинь бүришье хүндэ шэнгээр һанагдана бшуу. Тиигэжэ элдэб эсын ушарнууд болоно. Сэрэгшэдэй эхэнүүдэй комитедтэ түрэлхидһөө, сэрэгшэдэй гомдолнууд орожол байдаг юм.

Тиимэһээ тус комитедэй гэшүүд сэрэгшэдэй ажабайдалые гүнзэгыгөөр шудалха гэжэ шиидээ һэн. Нимэ зорилготойгоор энэ комитедэй түрүүлэгшэ Л. А. Богуславская, Арадай Хуралай депутат, Буряад Республикын Эхэнэрнүүдэй холбооной түрүүлэгшын орлогшо Г. А. Дождикова, эдэ мүрнүүдэй автоп, буряад эхэнэрнүүдэй «Алан-гуа» эблэлэй президент, сэрэгшэдэй эхэнүүдэй комитедэй президиумэй гишүүн гэгшэд «Сосновый бор» газарта оршодог хаяг- зондо ошожо, сэрэгэй албанда һая татагдаһан хүбүүдтэй уулзаһан, тэдэнэй байдалаар һонирхоһон байнабди.

Харуулай батальоной казармануудаар ябаабди, десантнигуудай байрада ороо- бди. Алба хэхэ эрхэ байдалынь ямаа таарамжатай гэжэ хэлэхэ хэрэггэй. Сэрэгшэд мүнөө дээрээ гомдолгүй байна. Һая ерэһэн хадаа шэнэ эрхэ байдалда дадажа ядажа байгаа юм бээ. Гол түлөб Буряад ороноо, Шэтын ба Эрхүүгэй областьнуудһаа, мүн Алтайһаа, Башкириһаа ерэһэн хүбүүд эндэ ерэнхэй. Столоводо дүй дүршэлтэй эхэнэрнүүд эдеэ хоол бэлдэдэг юм байна.

— Бии байгаа продуктнуудаар амтатай хоол бэлдэхые ороондонобди. Урдань продуктнууд бүри эльбэг байгша һэн,—гэжэ тэдэ хөөрэнө.—Мүнөө һая удын хоол үнэгэроо, кухни соо юуншье үлөөгүй. Бидэ сэрэгшэдтэй хамта хооллодогби, амаяраа хоол өөнэдтөө нэгэшье бэлдээгүйбди.

Энэ болон бусадшье батальонуудта бүхы юумэнинь жэгдэ һайн гэжэ хэлэхыл аргагүй. Бэрхэшээлнүүд тохёолдоод лэ байдаг. Ехэ коллектив ха юм, хүн бүхэн өөрын абари зантай, өөрын онсо бодолтой байдаг гээшэ. Сэрэгшэдэй тэрьеедэхэншье, наншалдахаше ушарнууд болодог. Эдэмнай хубүүд ха юм. Нэгэ айлайшье хубүүд хоорондоо тоосолдожол байгша гүбэ. Һургуулидашье хубүүд нюдаргаараал саг үргэлжэ «үгээ ойлгосохые» ороолдодог ха юм. Онсо ушарай болоогүй һаа, эдэ бүгэдые ойлгохоор гээшэ. Харин онсо ушарнуудай тохёолдохонь, али үгынь командирнуудһаа гол түлэб дулдыдадаг. Командираа хүндэлдэг сэрэгшэ ямар нэгэн муу юумэ хэхынгээ урда тээ командирни юун гэжэ хэлэхэб гээд бодомжолхо болоно ха юм.

Бэе махабадаар тулюу- һульмагар һула, бэлэдэ- рэгшэдэй ороодоол 24 процент албанда татагданха- Тиимэһээ гарнизоной начальник, генерал-лейтенант А. Т. Овчинников нанаһан хүсэһэн бүхы хүбүүд алба- хэхэ ёһотой гэжэ онсолдо- һэн. Гадна мүнөө баяшуулга- ба үгытэйшүүл гээд илгаа- тай боложо эхилээбди. Ге- ралсалайнь түлөө түлөө- мүнгэтэй зонсй хубүүд ямаа- рата дурагүйгөөр дээдэ һуу- гуулинуудта ороожо һурагаа- харин мүнгэгүйшүүл сэрэгэй- албанда ошохо баатай бол- но.

Бидэ гарнизоной эхэнүүдэй советүүдэй түлөө- шэнэрэй суглаанда хабцаа- дааби. Генерал-лейтенант А. Т. Овчинников, гарнизоной начальникай орлогшо, полковник Ш. К. Аминов, Буряад Республикын Эхэнэрнүүдэй холбооной түрүүлэгшын орлогшо Г. А. Дождикова, сэрэгшэдэй эхэнүүдэй комитедэй түрүүлэгшэ Л. А. Богуславская гэгшэд үгэ хэлээ.

Сэрэгшэдые хүмүүжүүлэ- хэ, бусад шухала асуудалнуудые шидхэхэ талаар гарнизоной командирнуудтай хамта эхэнэрнүүдэй эмхидхэ- нүүд ажалаа ябуулха талаар гэгэй эндэ хэлэгдэнэ. Харин шидхэхэ асуудалнууд барагдашагүй олон. Жишээнь, мүнөө үедэ армиин эд зөөри урданайха- һаа һураггүй түлөө болохой. Мүнгэн дуталдана, хэгэй хамта эльэ хүсэ- зайн галай болон бусад ямаагамжын түлөө мүнгэ үгэ- хэрэггэй. Албаяа дүргэ- офицернүүдэй 180 бүлэг- нөө гарнизондо ажаһуу- Урдань хада албанайн- болзор дүргэмсээрнь т- нине ябуулха байгаа. Ха- мүнөө нютаггаа байра- жа шадахагүй хадань- руулнагүй гээшэ.

Гарнизондо Эхэнэрнүүдэй холбооной отделени нэхэ- һэн дурадхал дуратайгаа уггагдаа. Эндэ мянгаад нэр алба хэнэ, мүн офицернүүдэй һамгадыье дурагаар туһалха байха, Эхэнүүд хүн лэ эгээн һайнаар ажалаа- рэгшэ хүбүүе ойлгохо- юм. Тэрэнэй гэрэ һаа- гомдоод, сохиулаад гү- гэдэһээ үлдөөд ябаа- эхэнэр хүн хэнһээшье- ойлгожо, хайрлажа, эхэ- тээр хамгаалжа, эн- үгөөрөө һанаасынь зайн- элдэб бодолнуудһаа- руулжа шадаха ха юм.

Сэрэгшэдэй эхэнүүдэй комитет бусад гарнизонуудта ябажа танилсаха хараа- Нимэ уулзалгануу- талада ашатай байна- ойлгообди.

Н. ШАГДАРОВА.

Албантнай хүшэр гү, хүбүүд?

Россин Федерацийн Гүрэнэй Дүумын делегацитай хамта Россин сэрэгэй алба хаагшад—лейтенант Дмитрий Вольфович, рядовой Александр Данилов гэгшэд — Посивагаа бусажа ерэ. Тэдэнэр Грозныдо добтолын үедэ плендэ абтаһан, Чечнягай Президентын Зарлигаар сулөөлэгдэхэ хайрада хүртэһэн байна. Делегацийн хэһэг хүдэлмэрийн дүнгөөр пресс-конференци үнэгэргэдэһэн байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Россин Федерацийн Президентын дэргэдэхи социальна политикын талаар сөведэй түрүүлэгшэ Алла Памфилова лейтенант Дмитрий Вольфовичтой хоёр пресс-конференцийн үедэ.

ИТАР—ТАСС-ай һонин.

Ажалшадай бэшэгүүдһээ

ТУҺАЛЖА ХАЙРЛЫТ!

Бидэнэр, Улаан-Удын Солнечная гэжэ үйлсөөр оршодог 4-дэхи гэртэ ажаһуугшад. Һүүлэй хадэн жилдэ ехэл шахардуу хүндэ байдалда ороохойбди. Ушар удхань нимэ юм. Манай гэр далаад онуудай эхеэр бодхоогдоһон юм. Тэрэ гэһээр зарим тэды заһабари хэгдэдэг байбашье һүүлэй жилнүүдтэ сорго хоолойнуудайнь хуушарһан дээрэнээ усалта байдал саг үргэлжэ тохёолдодог болоо. Энэмнай саг соонь тэдэнине һэлгээгүй ушарһаа эхитэй.

Гэхэтэй хамта нэгэдэхи дабхарта ажаһуугшад эгээл ехээр хохидоно. Юуб гэбэл, подвал соомнай үбэл зунгүй канализацийн уһан гоожожо, тиишээ ороохо аргагүй, ямар нэгэн нуур сөөрэм мэтэ болонхой. Ушар нимэһээ үжэнхэй уһанай үнэр танараар амилха, эндэ олоор үдэһэн борроохо алаһантай тэмсэхэ ушартай болонхойби. Эгээ шухалань гэхэдэ, подвалай үүдэнэй саг үргэлжэ нээгдэнхэй байдаг дээрэһээ дороһоо хүйтэн сэбдэг байдаг.

Дээрэ хэлэгдэһэн бүхы дутуу дуидануудые усадхыт, ямар нэгэн хэмжээ абыт гэжэ бидэнэр нэгэтэ бэшэ өөрынгөө 4-дэхи домоуправленийн дарганарта, мэргэжэлтэдтэ хандахадамнай тэдэнэй зүгһөө манай байдал анхарха хүн үгы. Манай нэгэдэхи дабхарта үндэр наһатайшуулшье, балшар үхибүүдшье, үлбэр бэетэй хүнүүдшье ажаһуудаг. Тиихэдээ эдэнэр дороһоо хүйтэ абажа, элдэб үбшэ хабшанда дайрагдажа болохол, 4-дэхи домоуправленитэй үгээ ойлгосожо ядаат, магад танай газетэ туһалха гү гэжэ найдаад, энэ бэшэгыемнай толилхые гуйнабди.

Улаан-Удын Солнечная үйлсын, 4-дэхи гэрэй нэгэдэхи дабхарта ажаһуугшад.

Россин һонинууд

КОВРОВ (Владимирска область). Хотын оборонно предприятинуудай буһалгаанай комитет декабрин 20-до эрхэтэдэй буруушаалгын хэмжээ ябуулга үнэгэргэхэ гэжэ шиидээ гээд тус комитедэй түрүүлэгшэ Владимир Мохов мэдээсэнэ, Хүдэлмэрилэгшэдтэ мүнгэ түлэнэгүй. Хотын предприятинуудта гүрэнэй захилаар бүтээһэн продукциин түлөө гүрэн 50 гаран миллиард түхэриг үритэй болонхой. Хотын бюджедэй нютагай заводуудай налогой ашаар амидардаг хадань, хэр зэргэ хүшэр байдалтай болоһоннинь ойлгосотой. Зайн галай, газай, шулуун нүүрһэнэй түлөө тоосохо мүнгэн үгы, гэр байрануудта, больницануудта, хүүгэдэй эмхинүүдтэ хүйтэн байдаг болонхой. Социальна бүхы албанууд доройтохо, хаагдаха түйлдаа хүрэнхэй.

Буруушаалгын хэмжээ ябуулгануудай үдэр хүдэлмэришэдэй отрядуд захиргаанай эмхинүүдэй банкнуудай, налогой аургаануудай баншалнуудта ошожо, үгэ хэлэхэ, автомобилийн ба түмэр харгынууд хаагдахи, буухы предприятинууд ажалаа зогсоохо гэжэ Владимир Мохов мэдээсэнэ.

ЧЕЛЯБИНСК. Урсалай автозаводой зарим хүдэлмэрилэгшэдтэ салингынь алтан зүүдхэлнүүдээр үгэнэ. Тиигэжэ эндэ ювелирнэ магазин нээгээд, хүдэлмэрилэгшэдые нэгэ нэгээр оруулдаг болонхой. Зарим зоной салингай хэдэн миллион хүрэтэр сугларһан тула хүдэлмэришэдтээ тоосохо таарамжатай арга олообди гэжэ эндэ тоолоно. Магазинда байһан алтан зүүлнүүд абаха дуратайшуулда хүргэнэгүй. Тиимэ предприяти дээрэ талон бии болгожо, коллективүүд хоорондоо жээрэб татажа хубаана.

ПЕНЗЭ. Фрунзийн нэрэмжэтэй заводйоо эрэмдэг бэетэйшүүлэй колясануудые Израилийн фирмэ олоор худалдажа абаа. Мүн Польшын ба Югославийн худалдаа наймаанай фирмэнүүд тэрээ гээр һонирхоно. Заводой шэнжэ шанарые хубилгажа байгаа 2—3 жилэй туршада олон хэрэгсэлнүүдые зохёожо бүтээн гаргадаг болонхой. Жишээлбэл, түргэн ябадалтай велосипедуудые завод Европын, Дутын Зүүн зүгэй ба Хойто Африкин түрэнүүдтэ эльгээдэг юм.

ИТАР—ТАСС.

МҮНӨӨНЭЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКА БАЙДАЛ

Монголон гүрэнэй Ехэ Хуралай намарай сесси дээрэ правительствын ажал ябуулга тухай асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэбэ. Сессийн заседани дээрэ ороной социально-экономическа байдал, правительствын саашанхи хараа зорилгонуud тухай элидхэл премьер-министр Б. Жасрай хэлэн байна. Энэ элидхэлһээнь зарим хэһэгүүдые доро толилнобди.

Правительствын эрхэ түлөөлэгшын болзорой эхин шатада эгээ түрүүлэн үнэ сэнгэй ургалые зогсоохо, национальна валютын унаглые хизаарлаха, инфляци зайсуулха, гадаадын үри зээлитэй холбоотой бэрхэшээлнүүдые гаталха, гүрэнэй бюджедэй байдал һайжаруулха, үмсэлэлгэ үнгэргэхэ, хуббин секторые дэмжэхэ болон үндэһэн экономикын хүгжэн һалбарха хэрэгтэ таарамжатай эрхэ байдал байгуулха хараа зорилгонуud тодорхойлогдоһон юм.

1992 он хүрэтэр үнэ сэнгүуд болон хангамжын тарифууд 320 процент хүрэтэр ургаа. Энэ үедэ Монгол орон эгээл үндэр инфляцитай дэлхэйн арбан ороннуудай тоодо ороһон байба. Үнэ сэнгүүдэй болон валютын курсын сулөөдэ табигдаһанай һүүлээр 15 һара үнэрбэ. Энэ үе соо инфляцийн хэмжээн һарадаа дунда зэргээр 6,2 процентдэ, энэ жилэй найман һара соо үнэ сэнгүүдэй доошолхо хэрэгсэлнүүдээр болон хүндэ техникээр хаалтануудые тухеэрнэ гээд Ковалев мэдээсэнэ.

Энэ хёмороое заатагүй эбэй гуримаар шидхэхэ хэрэгтэй гээд Гүрэнэй Дүумын советэй гэшүүд заседани дээрээ тэмдэглэһэн байна. Хёмороое политическэ аргаар шидхэхэ арга болмжонуud үшөө барагдаадуй.

Хёмороое гуримшуулха хэрэгтэ Чечнягай аха захатанай советые хабаадуулха хэрэгтэй гэжэ Гүрэнэй Дүумын совет тэмдэглээ. Мүн Россин Федерацийн Президент Конституцийн ёһоор энэ нютагай амгалан байдалай түлөө һанаата болохо зэргэтэй.

ИТАР—ТАСС.

ЧЕЧНЯДАХИ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД

Хуули буса зэбсэгжэмэл бүридэлнүүдые буу зэбсэггүй болгохо шэглэлтэй хэрэгүүдээ Россин МВД-гэй болон Оборонын министерствын подразделениинүүд һүүлэй үедэ үргэлжэлүүлээ гээд Гүрэнэй Дүумын Советэй гишүүдтэ палатын түрүүлэгшын орлогшо, Чечен Республикадахи зэбсэгтэ хёмороонуудтай холбоотой үйлэ хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй Дүумын Оперативна штабай хүтэлбэрилэгшэ Валентин Ковалев мэдээсэбэ.

Хуули буса зэбсэгжэмэл бүридэлнүүдэй тулаллаанай гол пунктнуud һургуули, больница, хүүгэдэй саад гэхэ мэтэн эмхинүүдһээ холо бэшэ оршоно, эдэ бүлэгүүд түмэр зам задална, бетон хараа байса муудаа, илангаяа социальна хамгаалалтагүй бүлэг зон —пенсидэ гараһан үндэр наһатайшуул, олон үхибүүтэй гэр бүлэнүүд—тэдэнэй тоодо ороно. Ажалгүйшүүлэй тоо олошорно. Правительствын зүгһөө эдэнэй байдал хүнгэдхэхэ талаар бүхы арга хэмжээнүүд абтана. Хэрбээ правительствын эрхэ түлөөлэгшын үндэ үнэ сэн болон тарифуудай 7 дахин бэшэлээ һаа, бюджетнэ эмхи зургаануудай салин үхлһэн 7,6, пенси 10,3 дахин нэмэһэн байна. Гэбэшье абтаһан эдэ хэмжээ ябуулганууд хүн зоной урда ушардаг бэрхэшээлнүүдые зайсуулнагүй.

Мүнөөдэрэй байдалаар ороной хүн зоной дүрбэнэй нэгэ хубинь үгытэйшүүлэй тоодо оногонхой Хүн зоной олзо оршын илгаа улам ехэ болоно. Правительство үгытэй ядаруу байдалтай тэмсэхэ программа зохёоходоо, орон соохи нооснүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэһээ гадна, улаасхоорондын холбоо барисаанай аша туһа хараадаа абаһан байна. Энэ асуудалаар Улаан-Баатарта һаяхан үнэргэгдэһэн улаасхоорондын уулзалгын үедэ хари гүрэнэй эмхи зургаануud 22,3 миллион американ доллар дутын сагта damжуулан үгэхэбди гэжэ найдуулаа.

1994 ондо ороной гол һалбари —мал ажал эрхилэлгэ таатай зохид эрхэ байдалда хүгжэжэ байна. Энэ жилэй найман һара соо 8,5 миллион тул тэнжээгдэнэ. Шэнжэсын ургаса нёдондоной хэмжээндэ хүргэгдоо, хүн зон олонхи овощуудаар гүйсэд хангагдахаар хүлеэгдэнэ.

Һүүлэй хэдэн жилэй туршада промышленностин үйлэдбэрнин ургалта түрүүшынхеэ (4,4 процентээр) үзэгдэбэ, тэрэ ехэнхиндээ ашагта малтамалай, металлургийн болон оёдолой һалбаринуудта горитойгоор дээшэлээ. Гэхэтэй хамта түлишын-энергетическэ һалбарин байдал доройтоно.

Правительство финансын талаар хэды ехэ бэрхэшээлнүүдтэ оробошье, элүүрые хамгаалгын, һуралсалай, эрдэмэй болон бусад һалбаринуудта анхаралаа ехээр хандуулна.

Һүүлэй дүрбэн жилэй туршада правительствын шугамаар хильн саанаһаа хамта дээрээ 490 миллион американ долларой урьһаламжа болон финансова туһаламжа абтаһан байна. Тэрэнэй 238 миллион долларынь бүсэалтагүй туһаламжа, 256 миллиониинь урьһаламжа болоо. Хари гүрэнүүдэй нимэ туһаламжануудые ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ хэрэгтэ правительство ехэ анхарал хандуулна. Хэрбээ 1991 — 1992 онуудай үедэ урьһаламжануудай 70 процентнь үдэр бүрнин хэрэглэмжэ хангалгада гаргашалагдаһан байбал, байгша ондо 60 процентнь тодорхой проектнүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ һомологдоо. Мүнөө үедэ Монгол ороондо гадаадын 27 ороннуудай мүнгэ зөөритэй 343 предприяти хүдэлжэ байна.

ШЭНЭ АМЖАЛТА ҮРЕЭЭ!

нүүдэй олоһон хоморой шухаг материалнууд болон шажан шүтөөнэй урлагай элдэб янзын хэрэгсэлнүүд эндэ суглуулагдахадаа, Буряад ороной арадуудай түүхэ шэнжэлэн шудалха хэрэгтэ сэгнэшэгүй үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй. Тиимэһээ эрдэм шэнжэлэгшын хүдэлмэрин саашадаа бүри үргэн далайсатайгаар ябуулха хэрэгтэ найдамтай үндэһэ һууринь, түшэг тулгууринь болохонь лаб тай.

Бүхы дэлхэй дээрэ гар бэшэгүүдэйнгээ нөөсөөр суурхаһан Арменийн Матенадаран гэжэ хадагалалтын байшандал адли, манай Улаан-Удэдэ бодхоогдоһон байшангай нэрэ соло холо ойгуур алдаршаха бээ гэжэ найдамаар. Энэ байшангай гүйсэд ашаглалгада оруулагдахада, Бурлад Республикын музейнүүдтэ болон номой сангуудта таарамжагүй эрхэ байдалда хадагалагдажа, хосорон һалаха туйлдаа хүрэһэн хоморой шухаг ном болон түүхэтэ документнүүд иншээ зоогдахэ юм.

Мүнөөдэрһөө эхилжэ, шэпэ байшан соогоо ажалаа эхилһэн Буряадай нинтын эрдэмэй институдай гар бэшэгэй таһагай эрдэмтэд болон хүдэлмэрилэгшэдые үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, «Буряадайнгаа Матенадаранай» нэрэ солыг дээрэ үргэжэ ябахыень үреэе.

Д. ГАРМАЕВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряадай нинтын эрдэмэй институдай ном, гар бэшэг хадагалдаг байшан.

П. БАЛАГУНОВАЙ фото.

хүбүүд сэрэгэй
татагдана гэжэ эл
нимыень ерэн сасу
альдо эльгээхэ баа
одог. Манай эрхэ
ёнотой сэрэгшэд б
түлөө нилээдгүй
лго гаргагдана ха
гогдоо.
нэй үедэ сэрэгшэ
ид усөөрөө гэжэ
. Тэрээнhээ болоо
онойнгоо урда уял
гэ сэрэгшэй гэжэ
хүбүүд зобоно ха
—4 сүүдхын тур
арангүйгөөр харуу
баатай болоно.
дэ, гаринзоной хар
тальондо хэрэггэй

Хүн ба үе саг

...хэл. Эхиннинь де-
20-ной дугаарта).

...ШЫН ажал хэзээ-
сагта бэлэн бэшэ
Тэрэ холын хорёод
худөө нютагта —
...гада гү, али До-
...гушье hаа, Хордин
Баруун-Хасуурта-
хаанашье багша
...ундэгэй, зоной ур-
...раха хүнинь боло-
гэшэ.
...да багша түрүүшын
...гэ энэшье, тэрэшье
...ниуудта эльгээгдэ-
...ба. Багшанарай ду-
шалтагаанhаа ни-
...р болодог hааб даа.
олон жэлдэ үргэл-
багшынь ажалай
...эхилhэн байгаа.
...найгээ забhараар
...ой ажалда дэбжүү-
...р. дүрбэн жэл тухай
...н юм. 1929 ондо
...ондо, 1924 ондо пар-
...гоной байгаа. Ингэ-
...э хүнэй мэргэжэл
...аг, эрдэм мэдэсэнь
...ог бээ.
...да Аюрзанаевич то-
...hон ажалайнгаа ха-
...а (Монголрабфагта
...ма байгаа) мүн пар-
...чейнын даргаар ху-
...байба. Яhала гэм-
...аллажа байтарнь,
...обкомой комисси
...нь худэлмэрине
...а оробо. Гомдол гү,
...бөнүүд тусхай зур-
...ооhон байгаа бээ
...обуушад барагдаха
...алтын дүнгөөр 1933
...й hарада партийн
...татаад, Ананда баг-
...ртийнаань гаргаба.
...харша этэгээдүү-
...ргүүлиhаа гаргаха
...абаагүй гэhэн зэмэ
...ааг. Олонхи шалта-
...эли hааб даа —
...нэй хүбүүн (нам-
...ньe баhа) тиимэ уг
...гэhэн байгаал ха

...ашье 1933 он —
...дэтрhоонь сэбэр-
...илhэн хаhа оронхой,
...ороолоной («черный
...гэдэгэр машинные
...нэрлэhэн гэдэг), ха-
...эхилэнтэжэ бай-
...hэн.
...ни hуралсалай жэл-
...тадахи совет-пар-
...hургуулиуда буряад
...багшаар эльгээгдэ-
...hаа хаягдаhан оё-
...ин hургуулиин хү-
...эгшэдтэ нахалта-
...ооp харагдажа бай-
...ааг. Ананда жэлынь
...багша Ивалгын хү-

АНАНДА БАГША

...сэд бэшэ дунда hургуулида хүдэлхөөр ерэжэ, нэгэ бага нам гээ hэн ха. Энэ саг тухайдаа нигжэ тэмдэглэhэн байна: «Алишье тээнээ ажалайшье, бандал hуудалайшье талаhаа хэмгүй бэрхэшээлтэй, хүндэ бандалда ороод байгаа hэмди. Дүрбэн бага хүүгэдтэйш, нүхэршни хүдэлдэгүй, салишье бага—ороондоол 100—110 түхэриг байха. Тэрэ үедэ бүхы юумэн карточкаар үгтэдэг, гэрэй эзэндэ, хүүгэдтэ эдеэ хоолой карточка үгэхэ, тэрэнь хаана хүрэхэ бэлэй? Базаар дээрэhээ гыха, хартаабха Мэтын зүйл абахын аргагүй. Совет-партийна hургуулиин директор С. Миронов харша этэгээд гэжэ дураа гутадаг юм hэн гү, юрэдөөл, Хуулиин choop үгтэхэ түлөөрие (нэгэ газарhаа нүгөөдэ нютагта ошоходо) түлэхээ арсаха. Hүүлдэнь сүүдлэлсэжэ, арай гэжэ 200 түхэриг нэхэжэ абаа өөлэиоди. Талаан болоходоо, 1904 оной эхеэр карточкые болоолухадань, магазинуудhаа юумэн абатахатай боолоо hэн. Ингэхэдэнь лэ хүүгэдная хилээмэ садатараа эдидэг болоожо, жаргаа hэн даа».

Удаань Буряад-Монголой республикын арадай гэгээрэлэй наркомадай захиралтаар Ананда багша Боохоной аймаг эльгээгдэжэ, бурлад хэлэ, литературын багшаар багшанарай училищида табигдаhан юм. Тэрэ Боохоной хүсэд бэшэ дунда hургуулида буряад хэлэ заалсадаг байгаа.

Эндэ ажаллаха үедэнь (1935—1937 онуудта) нинтэ дээрээ үнэргэгдэжэ байhан багшанарай шалгалта-аттестаци гэжэ олигүй шанга шүүрдэлгэ болоhон юм гээшэ. Хүсэд бэшэ дунда hургуулида хүдэлжэ байhан аба гаран багшанарhаа нэгэн-хоёр хүндэ багшалха эрхэ олгоhон үнэмшэлгэ үгэдэг, бэшэндэнь саг эуура хүдэлхэ гэhэн саарhа барюулдаг хатуу саг байhан юм.

Эндэ нэгэ бэшэлгэ дурдаг: «Буряад-монгол хэлэ бэшэг, литература дунда hургуулида заaха эрхэ А. А. Аюрзанаевич олгоhо», — гэжэ Боохоной аймагта шалгалта үнэргэгдhэн БМАССР-эй аттестацийн комиссийн 1936 оной декабрин 12-то болоhон зүблөөн дээрээ тогтооhон байна. Энээнэйнь үндэнөөр БМАССР-эй арадай гэгээрэлэй нарком Донгидон дам нимэ захиралта 1937 оной январин 29-дэ гаргаhан юм: «Аюрзанайн Ананда Аюрзанаевичта дунда hургуулида багшалха тусхайта эрхэ олгохо».

Тэрэ сагта тиимэшье олон багшанарта нимэ эрхэ олгогдодоггүй байhан гэжэ онсолоё. Жэшээнь, Табтаанайн жэшээтэ хүсэд бэшэ дунда hургуулиин багшанарhаа Е. М. Зубов А. Макаров хоёрто нимэ нэрэ үгтэhэн байдаг. Тиимэhээ Ананда Аюрзанаевичые эрхим багшанарай тоодо оруулhые баталhаа үйлэ хэрэг хадаа энэ аттестаци болоно.

* * *

ТЭРЭ сагай эрхээр арадай гэгээрэлэй зүргааануудай захиралтаар нишэ-тишээ нилээд ябуултаhанай удаа Ананда багшынхи 1937 онодо Хурамхаан ерэжэ нютагжаhан байна. Эндэ аяар 14 жэлдэ ажаллаа, нютагай зонтой танилсаа, нүхэсөө.

Шэнэ багшын зөөжэ ерэхэдэ, тэндэхи зон налагай Уринаар үгтажа, hургуулиин хашаа соо модон гэр үгөө hэн ха. «Энээн соо 14 жэлэй туршада hуугаа hэмди, гурбан үхибүүдтэй ерээд, эндэ үшөө гурбан хүүгэдтэй болоод, нэгэ хүбүүхэмнай харатаанаар халгаа hэн. Тэрэ гэрнай мүнөөшье байдаг юм гэлсэгшэ»,—гээд 1983 ондо бэшэhэн дурдалга соогоо Ананда багша гуниглаhан байна.

14 жэл гээшэмнай хүнэй байдалда нилээд ехэ саг болоно. Эндэ ажаллахадаа, нютагай зонтой ханилhан, бүгэдэнэй дунда хүндэтэй болоhон тухайгаа, сүгтаа хүдэлhэн багшанар тухайгаа ехэ дулааннаар, түрэhэн нютагтаа адляар эүрхэ сэдьхэлдээ хадагалжа ябадагаа дурдана, домоглоно.

Hэнин барилтануудтай энэ дурдалгань газетэдэ гарахаар hонирхолтой. Хурамхаанай дунда hургуулиие дүүргэhэн, Ананда багшые hайн мэдэхэ олон шабинарнуудайнь нэгэн эдэ бүгэдэн тухайнь бэшэхэ аабза гэжэ найдаад, үнаган нүхэртоо бэшэhэн бэшэгыень дурдаг. Энэнь алишье талаhаань бэйдалыень харуулнал даа.

«Лодон! Халуун мэндые. мни хүлеэн абыш даа. Ямар удаан саг соо холбоогүй байба гээшэбибди? Одоошье шинии бии болооош! Ангини дайсан ябаhан оанжа, түрмэдэ хаагдаад таантдаба гээшэ гү гэжэ hанаха хүм. Үгы даа, хамалган хардалгын долгин соогуур даирагдажа, бэээ халхалагшад-хаагдагшад ооhэдөө ёhотойл арадай дайсанууд ябаhан аад лэ, хүнүүдые нимэ муухайгаар хардадаг — нимэ хара сэдьхэлтэдэй хэрэг лэ ха гэжэл hанахаар hэн. Иимэ бури бухад hанаатан ами наhанайнгаа хилгаанай хяра дээрээ ерэхэдэнь, амиа абархын тулада үнэн сэхэ хүнүүдые хардадаг— нимэшүүл олон оайгаа хамнай. Эгээл нимэ нүгэлтэй шиинии дайралдаалши даа.

Бүхы юумэншни сагаа-руулагдажа hэргээгдэhэндэнь баярланаоди. Бэшэгыешни абажа уншахадаа, сэдьхэлни хүдэлөө, hанаам зоооо. Тэды шэнээн зоболон доромжолого—ёhотой тамые дабhажа гараhаниhаа бэшэхэдэшни, хайрлахааршье, хара буухааршье байна. Эдэ бүгэдые дабажа гараа хадаа тэдэние бултыень толгой соо-hоо хуу хая саашань, сэдьхэл Эхиннинь де-
20-ной дугаарта).

...ШЫН ажал хэзээ-
сагта бэлэн бэшэ
Тэрэ холын хорёод
худөө нютагта —
...гада гү, али До-
...гушье hаа, Хордин
Баруун-Хасуурта-
хаанашье багша
...ундэгэй, зоной ур-
...раха хүнинь боло-
гэшэ.
...да багша түрүүшын
...гэ энэшье, тэрэшье
...ниуудта эльгээгдэ-
...ба. Багшанарай ду-
шалтагаанhаа ни-
...р болодог hааб даа.
олон жэлдэ үргэл-
багшынь ажалай
...эхилhэн байгаа.
...найгээ забhараар
...ой ажалда дэбжүү-
...р. дүрбэн жэл тухай
...н юм. 1929 ондо
...ондо, 1924 ондо пар-
...гоной байгаа. Ингэ-
...э хүнэй мэргэжэл
...аг, эрдэм мэдэсэнь
...ог бээ.
...да Аюрзанаевич то-
...hон ажалайнгаа ха-
...а (Монголрабфагта
...ма байгаа) мүн пар-
...чейнын даргаар ху-
...байба. Яhала гэм-
...аллажа байтарнь,
...обкомой комисси
...нь худэлмэрине
...а оробо. Гомдол гү,
...бөнүүд тусхай зур-
...ооhон байгаа бээ
...обуушад барагдаха
...алтын дүнгөөр 1933
...й hарада партийн
...татаад, Ананда баг-
...ртийнаань гаргаба.
...харша этэгээдүү-
...ргүүлиhаа гаргаха
...абаагүй гэhэн зэмэ
...ааг. Олонхи шалта-
...эли hааб даа —
...нэй хүбүүн (нам-
...ньe баhа) тиимэ уг
...гэhэн байгаал ха

...ашье 1933 он —
...дэтрhоонь сэбэр-
...илhэн хаhа оронхой,
...ороолоной («черный
...гэдэгэр машинные
...нэрлэhэн гэдэг), ха-
...эхилэнтэжэ бай-
...hэн.
...ни hуралсалай жэл-
...тадахи совет-пар-
...hургуулиуда буряад
...багшаар эльгээгдэ-
...hаа хаягдаhан оё-
...ин hургуулиин хү-
...эгшэдтэ нахалта-
...ооp харагдажа бай-
...ааг. Ананда жэлынь
...багша Ивалгын хү-

...ньe 1933 оной декабрин 12-то болоhон зүблөөн дээрээ тогтооhон байна. Энээнэйнь үндэнөөр БМАССР-эй арадай гэгээрэлэй нарком Донгидон дам нимэ захиралта 1937 оной январин 29-дэ гаргаhан юм: «Аюрзанайн Ананда Аюрзанаевичта дунда hургуулида багшалха тусхайта эрхэ олгохо».

Тэрэ сагта тиимэшье олон багшанарта нимэ эрхэ олгогдодоггүй байhан гэжэ онсолоё. Жэшээнь, Табтаанайн жэшээтэ хүсэд бэшэ дунда hургуулиин багшанарhаа Е. М. Зубов А. Макаров хоёрто нимэ нэрэ үгтэhэн байдаг. Тиимэhээ Ананда Аюрзанаевичые эрхим багшанарай тоодо оруулhые баталhаа үйлэ хэрэг хадаа энэ аттестаци болоно.

* * *

ТЭРЭ сагай эрхээр арадай гэгээрэлэй зүргааануудай захиралтаар нишэ-тишээ нилээд ябуултаhанай удаа Ананда багшынхи 1937 онодо Хурамхаан ерэжэ нютагжаhан байна. Эндэ аяар 14 жэлдэ ажаллаа, нютагай зонтой танилсаа, нүхэсөө.

Шэнэ багшын зөөжэ ерэхэдэ, тэндэхи зон налагай Уринаар үгтажа, hургуулиин хашаа соо модон гэр үгөө hэн ха. «Энээн соо 14 жэлэй туршада hуугаа hэмди, гурбан үхибүүдтэй ерээд, эндэ үшөө гурбан хүүгэдтэй болоод, нэгэ хүбүүхэмнай харатаанаар халгаа hэн. Тэрэ гэрнай мүнөөшье байдаг юм гэлсэгшэ»,—гээд 1983 ондо бэшэhэн дурдалга соогоо Ананда багша гуниглаhан байна.

14 жэл гээшэмнай хүнэй байдалда нилээд ехэ саг болоно. Эндэ ажаллахадаа, нютагай зонтой ханилhан, бүгэдэнэй дунда хүндэтэй болоhон тухайгаа, сүгтаа хүдэлhэн багшанар тухайгаа ехэ дулааннаар, түрэhэн нютагтаа адляар эүрхэ сэдьхэлдээ хадагалжа ябадагаа дурдана, домоглоно.

Hэнин барилтануудтай энэ дурдалгань газетэдэ гарахаар hонирхолтой. Хурамхаанай дунда hургуулиие дүүргэhэн, Ананда багшые hайн мэдэхэ олон шабинарнуудайнь нэгэн эдэ бүгэдэн тухайнь бэшэхэ аабза гэжэ найдаад, үнаган нүхэртоо бэшэhэн бэшэгыень дурдаг. Энэнь алишье талаhаань бэйдалыень харуулнал даа.

«Лодон! Халуун мэндые. мни хүлеэн абыш даа. Ямар удаан саг соо холбоогүй байба гээшэбибди? Одоошье шинии бии болооош! Ангини дайсан ябаhан оанжа, түрмэдэ хаагдаад таантдаба гээшэ гү гэжэ hанаха хүм. Үгы даа, хамалган хардалгын долгин соогуур даирагдажа, бэээ халхалагшад-хаагдагшад ооhэдөө ёhотойл арадай дайсанууд ябаhан аад лэ, хүнүүдые нимэ муухайгаар хардадаг — нимэ хара сэдьхэлтэдэй хэрэг лэ ха гэжэл hанахаар hэн. Иимэ бури бухад hанаатан ами наhанайнгаа хилгаанай хяра дээрээ ерэхэдэнь, амиа абархын тулада үнэн сэхэ хүнүүдые хардадаг— нимэшүүл олон оайгаа хамнай. Эгээл нимэ нүгэлтэй шиинии дайралдаалши даа.

Бүхы юумэншни сагаа-руулагдажа hэргээгдэhэндэнь баярланаоди. Бэшэгыешни абажа уншахадаа, сэдьхэлни хүдэлөө, hанаам зоооо. Тэды шэнээн зоболон доромжолого—ёhотой тамые дабhажа гараhаниhаа бэшэхэдэшни, хайрлахааршье, хара буухааршье байна. Эдэ бүгэдые дабажа гараа хадаа тэдэние бултыень толгой соо-hоо хуу хая саашань, сэдь-

ХЭДЫ ШЭНЭЭН ГАРГАШАЛНАБИБДИ?

Бидэнэр хилээмэндээ болон талханай бусад эүйлнүүдтэ хэды шэнээн мүнгэ гаргашалнабибди? Ондоо оронуудта энэ баримта хайшаа байнаб? Эдэ асуудалнуудта харюусахын тулада энэ таблица дурадхал.

...онууд	Гэр бүлын бюджедэй процент: дунда эзргын бүлын олзодо (проц)	дунда эзргын бүлын гаргашада (проц.)
...А. Канада, Швейцари	1,5—1,7	1,8
...рш. Англи, Бельги, Дани, Нидерланды	1,9—2,1	2,5—2,7
...ранц. Швеци, Норвеги, Финляндии	2,2—2,4	2,9—3,1
...ман	2,8	3,5
...рш. Ирланди, Испани, Польшо	3—3,2	3,7—3,9
...ин. Япон	3,3—3,5	4,2—4,4
...ентин. Колумби, Уругвай	4,5—4,8	5,1—5,3
...рил. Мексика, Сири, урданай Слави	6,4—6,8	7—7,5
...йзи, Таиланд, Урда Солонгос, ...ика	8,2—9	11
...ин	10	13
...д, Пакистан, Филиппины	17—19	18—20
...лэг, Шри-Ланка	26,3—28,5	28—30

(Hонинуудhаа аотаба).

...ЖАЛДАА ЯБАНАГҮЙ...

...льна Суглаанай ...бшэн» асуудал ха-...тадуудай суглаанда ...байhан ушар мүн. ...го, 176 депутадай ...hаа, 120 хүн, за-...бүришье үсөөн зон ...йха юм. Эдэ бүгэ-...ментска журналист-...нгэрэгэhэн шэнжэ-...дээ элэер харагдаг

...11 заседани абаад ...болоо hаа, 1994 оной ноябрин 1 болотор үнэрhэн 42 ажалай үдэр соо депутадууд хамтаржа, 896 үдэр хаяhан байна. Тинхэдээ 14 депутат 21 болон бүришье олон үдэр соо үгы байhан болоно. Тиигэбэ яабашье эдэнэрэйшье дунда Хальмагай президент К. Илюмжинов болон Нижегородско областийн губернатор Б. Немцов гэгшэд эгээл олон үдэр гээгээ. Тэдэнэр 30—30 үдэр соо үгы байгаа. Харин Владимирска областийн захиргаанай гулваа Ю. Власов 42 үдэрэй 35 үдэрышь үгы байба.

Энээгээр абаад харахада, ашаг үрэтэйгөөр, бүтэмжэтэйгөөр хүүлинүудые зохёохын тулада заабол мэргэжэлтэ парламент хэрэгтэй гэжэ харуулна. Тэрэл зуура ажалдаа харюусалгатайгаар хандадаг депутадууд байhан бии. Онсолходо, 5 хүн ороёдоо 5 үдэр соо үгы байгаа, харин Ростовско областийн захиргаанай гулваа В. Чуб бүхы заседаннуудта байгаа

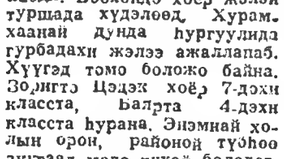

НЬЮ-ЙОРК.

Субботын hүнин Сагаан байшангые мэргэлжэ буудалан байгаа гээд гүрэнэй дээдын туламдта нюурнуудай аюулгүйн түлөө харюусадаг, мүн энэ ушарые мүрдэжэ байгаа США-гай нюуса албан тоолоно.

Субботын hүнинь 2 саг багаар Президентын байшангай урда талын хашаагай саанаhаа буудаhан байна. Мүнөө 4 hомон олдоод байна. Тэдэнэй нэгэнинь сэнхын шэл сүмэ сохёод, байшан дотор ушаа гэжэ элирхэйлэгдэ.

Хэн, ямар зорилготойгоор буудааб гэжэ мүнөө дээрээ тодорхойлогдоогүй.

ПЕКИН.

Хитадтай дипломатическа харилсаануудые тодорхойлhон оронууд Тайваньтай албан хэрэгэй холбоотой байха ёhогүй гэжэ Хитад тоолоно. Гэбэшье тус олтиргоой худалдаа наймаанай-экономическа ба правительственна бэшэ харилсаануудые хүгжөөлгые буруушаанагүйбди гэзд КНР-эй түрүүлэгшэ Цзян Цзэминь эндэ ерэhэн Латвийн Президент Гунтис Улманистай хөөрэлдэхэдөө тэмдэглэhэн байна.

РИМ.

Тэмсэжэ байгаа талануудай дипломатическа хүсэл зөөлдөлгые тааруулан хүтэлбэрилгэдэ улаасхоорондын «холбоотэ бүлэг» гол үүрэг дүүргэхэ байгаа гэжэ Италийн правительство тоолоно. Мүн Боснийн ба Герцеговинын шахардуу байдалые hайжаруулгада Европыл хамтаралай, Россин ба США-гай оролдолгонуд баhа энээндэ хабаатай гэзд Италийн гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо Франко Роккетта мэдээсэнэ.

БОНН.

Зоной ами наhа таhалжа байhан Чечнядахи зэбсэгтэй тулалдааануудай үргэлжэлhэн ушараар hанаата боложо байhанаа ФРГ-гэй правительство мэдүүлнэ. Германийн гадаадын хэрэгүүдэй министерствын түлөөлэгшэ энээн тухай мэдээсэнэ. «Росси Чечня хоёр хоорондоо хөөрэлдэжэ, энэ хёмороое эбэй гуримаар шидхэхэ аргаяа олохо гэжэ найдажа байhанаа ФРГ-гэй правительство мэдүүлнэ» гэзд тэрэ онсолон тэмдэглээ. Дэлхэйн олонхи гүрэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй hанамжаар Чечнигай Россин хуби болодог хадань энэ хёмороон хадаа Россин дотоодын хэрэг болоно гэзд тэрэ тэмдэглэhэн байна.

И. В. Сталинай түрэhөөр 115 жэлэй ойдо

Владимир БУШИН

«ЮУНШЬЕ ГЭЖЭ ХЭЛСЭЭ hААНЬ...»

hая болоhон Россин Компартийн съезд дээрэхи түрүүшын элидхэл соо хэлэгдэнэ: «Генсегэй тушаалые болюулха хэрэгтэй. Сталинда гэжэ энэ тушаал зохёогдоhон байгаа. Тэрэ тушаал хадаа генсек Горбачэвтой хамта үнэрhэн сагта үлэхэ ёhотой».

Элидхэлшэ сагуудые бага зэргэ hамаруулан худхаа. Юуб гэхэдэ, эгээл мүнөө үедэ нэгэ хүндэ таруулжа тушаал, Хуули, үнэрхэдөө Конституци зохёодог болонхой гээшэ. Жэшээлхэдэ, нэгэ үе, США-да хари гүрэнэй хэрэг эрхилдэг хүнэй имэ тушаалтай байдагтань нюурааш улайнгүйгөөр ааб даа. — Бурбулиста гэжэ хуули бусын госсекретариин тушаал олгоhон ха юм. Ажалhаа гаргагдаhан Полторанинда Конституцида эсоргүй ФИЦ олгогдожо үгтөө. Тэрэ мүнөө министерскэ кабинет соо дахин hууна. Гэхэ мэтэ даа.

1922 оной апрель соо Ленин болоод ЦК-гай бусад гэшүүдэй тусгаар Сталинда гэжэ тушаал бэлэржэ олохонь юунэй хэрэг байгааб? Сталин тэрээншьегүйгөөр үндэр олон тушаалтай ха юм. Иимэ ёhоной тушаалай хэрэгтэй болоходонь, тэрээнии бии болгоо, тиигээд Сталинние hуулгаа... Элидхэл соохи энээхэн зурлаа мүнөө үе сагай тэмдэг боложо үгэнэ: хэрбээ элидхэлшэ нэгэ арга оложо, Хрущевой үүсхэлээр 37 жэлэй турша дотор шулуу шэдэжэ байhан газар руу, нэгые хаягүй hаа, оhол гаргаа гэжэ тоологдодог болонхой гээшэ.

Нэгэ залуу, олониитэдэ мэдээжэ болоhон политическэ ажал ябуулагша хэлэhэн үгэ соогоо Сталинай нэрые тон ондоо талаhаань дурдаhан байна. Тиихэдэнь тиимэшье залуу бэшэ ажал ябуулагша «сталинизм» hэргэхэнь гэжэ бахардажа, энэ үгэ доро хамаг муу-муужайе суглуулжа, бодомжолоод, мэтэр бүргэн харюу үгэhэн байна. «Бидэнние бүхы буржуазна хеблэл муушалхань»,—гэжэ тэрэ хашхарба. Үгэ хэлэгшэмнай хүнүүдэй сэдьхэлые абарха hанаатай hэн, теэд хараhаар байтар, өөрынь айдаhан хүрэбэ ха. Хуушан талмайhаа гү, Сагаан Үхэгhөө гү, сталинизмые баримталнаш, али антисемитизмдэ хабаатайш гүүлэхэhээ гү— бүхы hаhан соогоо нигжэ айжа ябадаг ажал ябуулагшад, хэблэлэй эмхинүүд бии ха юм! Гэхэтэй хамта буржуазна, тэрэ тоодо өөрымнай орон доторхи хэблэл тухай хаража үзэхэдэ, нэгэ hургаал гарадаг: коммунистнуудай юушье хээ hаа, тэрэ хододоо муушалдаг, муушална, муушалхашье байна....

Коммунистнууд нэгэ аргагүй хэрэгтэй антикоммунист тухай hанаа сэдьхэл хүдэлгэмэ статья барлаба гэлэй, социализмда дурагүй тэрэ этэгээд Пятигорскдо байдаг түрэлэйнгөө эхэнэртэ бэшэг эльгээбэ гэhэн зохид корреспонденци хэблэбэ гэлэй, — буржуазна хэблэл, нимэ коммунистнуудые муута болгожо доромжолхогүй, харин медаль эүүлгэхэдээ болохо байна.

Съезд дээрэ Сталин тухай дурдаhан ондоошье үгэ хэлэгшэд бии hэн. Тэдэ халта дайраад гараа. Харин съезддэ хабаадаhан нэгэн бүхы үгээ эхинhээнь hүүл хүрэтэр Сталинда зорюулба. Зүгтөө энэ ендэрhээ хэлэгдээ бэшэ. «Лета» (Н-Новгород) хэблэлэй мэнэ hая гаргаhан «Тиранай гэр бүлэ» гэhэн мэдээжэ түүхэшэн Рой Медведевэй шэб шэнэхэн ном тухай хэлэнэб. Тэрэнние эндэхи фойе соо кинограммынь 125 түхэриг өөр худалдана. Сталинофобийн типичнэ зохёол байhан тулань энээн тушаа түсгаар тогтохоор болоно.

Бараг эрдэмтэн байhанаа гэршэлхэ, автэр геройн үбгэн эсэгын эсэгэhээ захалхадаа, тэрэнэй Заза гэжэ нэрэтэйень элирүүлбэ. Үбгэн эсэгэнь Вано гэжэ нэрэтэй, харин олон жэлдэ архивта бэдэрhэнэй ашаар, эсэгынь нэрэ Виссарион байгаа ха гэжэ олдобо. Уридшалан хэлэхэ болоо hаа, тэрэ ороёдоош эсэгэнь бэшэ байшаха юм. Хүгшэн эжы болоод хүгшэн эжынь эжын тала бүри ахир байдалтай. Тэдэ хэд байhан юм, шүдхэр мэдэбэ. Зүгтөө бэдэрэлгэ үргэлжэлhөөр.

Сталинай эсэгэ хэн бэ? Гансата онлгохонь бэрхэтэй. Эрдэмтэн хэдэн hанамжа дурадхана. Нэгэдэхеэрнь болоходоо, энэ грузин князь байгаа. Вождийн эхэ, Виссарионой hамган князийн хубсаhа угаадаг hэн ха. Хоёрдохёорнь— грузин санаартан, епископ, эхэнь тэрэнэй гэрэй кухарка байгаа. Гурбадахяр гэбэл, осетин князь, эхэнь тухайлжа хэлэхэдэ, тэрэнэй моришон байгаа ха. Дүрбэдэхи hанамжа бии: суута аяншан Н. М. Пржевальский эхэтэйнь Пржевальскийн морёор сэнгэhэн ха.

Нэгэл зүйл ойлгосотой болоно. Сталин эсэгын талаhаа аристократ үндэр гарбалтай байгаа. Зүгтөө, мэдэгдэhэнэй ёhоор, Пржевальский Иосифой түрэhэнэй жэл хахад болоhон хойно Гори айлшалhан байха юм. Гэбэшье хэрэгтэй үе сагта ондоо суута аяншан—Н. Н. Миклухо-Маклай Гори ерэhэн байжа магад, тиихэдэнь Сталинай эхэ Ново-Гвинейн лапуасуудта ошохынь үрда аяншанай секретарияр гү, али бэеынь сахигшаар хүдэлhэн бололтой.

Энэ hанамжые эрдэмтэд үшөө шалгажа үзэхэ ааб даа. Ягаашье хадаа түүхэшэн лаб этигэнэ: Сталин хадаа hэбхи ябадалтай эхэнэрhэгэ хуули бусаар түрэhэн хүбүүн. Тиигээдшье тэрэ эхэнэр ехэ тэнэг байhан ха. Үнэхөөрөөшье, гушаад онуудаар «Грузийн бүхы хүтэлбэрилэгшдэй» түрэhэн үдэрөөрнь ээлжэзтэ амаршалга хэхэеэ ерэхэдэнь, тэрэ эхэнэр Генеральна секретарь болоhон хүбүүндэмни орходоо түрүүшьмий хүбүүн, Мишенька, «хурса, ухаатай, гоё» байhан юм гэhэн зугаа дэлгээ ха. Жэлшье... гүйсөөдүйдөө Мишенькань hаhа бараhан. Иимэ эхэнэрэй «эсэгыень, тусхайлан хэлэбэл, Виссарионние, сохидог байhан мэтэ, бага байхадань. Сталинние сохидог байhаниинь» гайхалтай бэшэ болоно. Тэрэ «тон hүзэгтэй, хүбүүндээ ехэ дуратай эхэнэр байгаа» гэhэн баримталагшадай хараа бодолые үнэн сэхэ түүхэшэн нюухагүй зэргэтэй.

А. Антонов-Овсеенкын бодомжоор болоходоо, хүү тад hөөргэ юм: эхэнь хүбүүгээ, үбгэнөо сохидог бэшэ, харин «архинша, нашалдаа. ша Виссарион Джугашвили багахан юумэнэй түлөө хүбүүгээ гам хайрагүй сохидог, эхэдэньшье хүртэлсэдэг байhан». Энээнэй хойшолон таахада бэлэн: «Хүбүүн эсэгэдээ аргагүй дураа гутадаг hэн, тэрэнь hүүлдэ үзэн ядалга боложэ хубилаа». Тэрэнэй иимэ дураа гуталга ехэ hэн, зарим түүхэшэдэй уншагшадта дамжуулдаг дураа гуталга мөгө. Юуншье гэзhаа, гайтайт гэр булэ hэн ха! Ерэдүйн вождийн үлгы наhан hамуу ябадал, архидалга ба наншалдаанай дунда үнгэрөө. Өөрөө тэрэ Людвиг Эмильтэй хэhэн мэдэжэ хөөрэлдөөн соогоо эдэ бүгэдые буруушаhан гүбэ.

Өөрhөө дэшэнхи ахатан болохо Антоновоо дурдангүй автор бэшэнэ: «Горийско училищида hурахадаа, Сосо элдэб янзын хэрүүл, наншалдаа үүсхэдэг, багшанарай урдаhаа аашалдаг, шадал багатай, али дүү үхибүүдые элдэблэдэг, тинхэтэсэ зэргэ үгэ дуулаатай бүлэгөөр оорыгөо тойруулдаг hэн». Тэрэнhээ гадна «нүхэд тухайгаа багшанартаа хоб зөөдэг» байhанинь ойлгосотой ааб даа. Эдэ гутамшаг ябадалынь хүнгэн бэшээр бүтэдэг байгаа гэхэ ёhотой бологдоно. Юуб гэхэдэ, нэгэдэхеэр, оhол боложо «хубүүхэнэй зүүн гар гэмтэhэн байгаа». Ганса гараар наншалдаа үүсхэд үзэгтыл даа. Хоёрдохёор, өөрөө зэмэтэй аад, багшанарта нүхэдөө хоблоод туршал даа. «Тифлисийн семинаринда залуу Джугашвилийн абари зангай эдэ муу талануудынь бүри ехэдэhэн байна». Тиимэ бэд даа! Ягаад ондоо болохо hэм? Нигэжэ байжа бэшээгүй hааш, номыеш гаргахагүй ха юм.

«Жаахан, угаагдаагүй, нүрөөтэй» гэhэн, залуудаа фашист ябаhан гэжэ оорыгөо мэдэрhэн Б. Окуджавын афоризм бидэ буулгаа hэмдэ. Түүхэшэн үсэгэлдэрэй фашистын афоримзые үргэдхэнэ: «үндэр бэшэ бэе, набтар духа, нюуртань тарилгаа үлэhэн сараанууд». Өндоо тээ «сараа» бэшэ, харин «норьбонууд» гэнэ. Айхабтар ехэ дутагдалые олоhон шэнги антисталинистнууд ямар нэтэрүүгээр эдэ бүгэдэ тухай дабтана гээшэб. Үнэн дээрээ тэдэ өөhэдынгөө ахирхан ухаае элирүүлээдхинэ. Тиихэтээ эзэргэ А. А. Громыкын дурсалгануud соо уншанабди: «Тэрэ дунда эзргын бэетэй... Тарилгын сараануудтай гэжэ уншаха зүйл байhан юм. Би оло дахин дүтэhөө адаглаашье hаа, тэрэнии хараhанаа hананагүйбэ».

Түүхэшэн саашадаа поэт-фашистhаа үлүү байhанаа харуулна: «Ганса уран зураашад бэшэ, фотографуудшье нюурайнь сараануудые үгы хэдэг, Сталинай духые нэгэ-хоёр сантиметрээр үргэдэг байhан». Политбюрогой гү, али НКВД-гэй имэ шидхэбэри байжа болоо. «Новое Время» хэблэлдэ hуулhан суперинтеллектуалнуудаар 300 мянган хэhэгээр hая гаргагдаhан «Ледокол» гэжэ гүйхэн ухаатай байhанаа харуулhан энциклопедии соогоо набтар духатай, грамота багатай зугадагша Резун-Суворовой нимэрхүү юумэнүүдые бэшэхэдэ ойлгожо боломоор байгаа. Эхэ орондоо урбhанай түлөө буудуулха гэрдэhэн энэ Резундэ юунэй хамааб даа. Зүгтөө 72 түүхэтэ цэнжэлгэ бэшэhэн, олон редколлегийн гишүүн, Союзай арадай депутат ябаhан үндэр духатай авторта баhал юуншье хамаагүй гээшэ гү?

Р. Медведев суглуулhан гэмнэлгын баримтануud соогоо Сталин «Тамаржа шададагүй байгаа» гэhэн гэмнэлгэ бэдэржэ олоно. Тиимэ байба гэлэй. Ягааб тээд? Харин Гитлер тамаржадаа ехэ бэрхэ байhан юм гэлсэдэг. Зүгтөө 1945 оной апрелийн 30-да Берлиндэ шунгаhан аад, тэндэhээ hөөргөө гараагүй. Энээниhээ гадна инмэ нэгэ hонин баримта. Нэгэтэ залуу Сталин нүхэдөөрөө сугтаа Бакуда далайн эрьеэр сэнгэлигтэ ябаба ха. Гэнтэ уhа руу гурба наhатайхан басаган унашаба Булта мэдээ алдажа: «Онгосо! Абаралгын моор!» гэжэ байжа hүхирэлдэнэ. Жаахан үхибүүн ха юм, хүлеэхын аргагүйл Тамаржа шададаргүй Иосиф уhа руу hүрэжэ буугаад басагаханние гаргаhан байха юм. Тэрэ Надя Аллилуева гэжэ нэрэтэй. Хожомоо үбгэндөө дуратай байнгүй яаха гээшэ hэм! Тааналай— тамардаг түүхэшэдэй, уhан мүртэй ухаатайшуулай дундаhаа хэн тиигэжэ шадаха байнаб!

Н. Аллилуевагай бэеэ хороohон тухай олон бодомжо, hанаанhаа абаад нэмэhэн зүйлнүүд бии гэжэ мэдээжэ. Тэдэнэй нэгээр болоходо, Оқтябрийн 15 жэлэй ойн сайлалга дээрэ ПУР-эй начальник Сергей (Яков) Иванович (Давидович) Гусевай (Драбкинай) гоё hайхан hамганда үбгэнэйнгөө анхаралаа хандуулhанай удаа. Надежда Сергеевна жүтөөрхэhэн дээрэhээ тиигэhэн байна.

Журналист Эрдэни БАЛЬЖИНИМАЕВ
ородhоо оршуулба.

**(«Советская Россия» гэзетын 1993 оной мартын 6-най номерhо

Агуу Илалтын 50 жэлэй ойдо

ОНСО АНХАРАЛ ХАНДУУЛНА

Республикын аймагуудай захиргаануд Илалтын үдэрые түгэс бэлэдхэлтэйгээр үгтаха ехэ хэмжээ ябуулганууды харааланхай гэжэ мэдэнэбди.

— Энэ ехэ һайндэрые үгтуулан, аймаг дотор «Илалта» гэһэн программын зохёогдоһоор хэдэн һара болобо,— гэжэ Баунтын аймагай ветерануудай советэй түрүүлэгшэ А. А. Попова хөөрэнэ.— Үнэрһэн энэ үе соо аймагайнгаа холо, ойрын бүхы һуурин, нютагуудаар ябажа, зарим нютагууд руу хонходожо байгаад, дайнай, ажалай ветерануудые тодоруулаабди. Дайнай газарнуудта баатарай үхэлөөр унаһан, һураггүйгөөр үгы болоһон нютагайнгаа хүбүүд, басагадай нэрэнүүдые тодоруулһан, нютагайнгаа фронтовикуудай ажабайдал, ажаһуудалаар һонирхожо, шухала мэдээсэлнүүдые суглуулаабди, — гээд Алимпиада Александровна үгээ үргэлжэлүүлбэ.

Мүнөө аймаг дотор дайнда хабаадаһан 110 ветеран, дайнай үеын жэлнүүдтэ Баунтда, дайнай ара талада хүдэлһэн 540 хүн тоологдоно. Эдэнэрэй дунда хүбүшэ тайга соогуур орошуудые бэлдэгэн таргалуулжа, «Бүхы нөөсөөе — фронтдо!» гэһэн уряа доро ажаллаһан эвенкнүүд олон.

Дайнай, ажалай ветерануудай гэр банра һүүлэй үедэ хуушараа гэжэ һайн ойлгоно, мэдэнэбди. Аймагай захиргаанай гулваа, социальна хамгаалгын таһаг ветерануудай советэй суг хамта эдэ бүхы асуудалнуудые зүбшэн хэлсэжэ, ветерануудай байдаг гэрнүүдые һэльбэн заһабарилха, заримыень шэнэлхэ асуудал шиидхэһэн байха юм. Энэ хэмжээ ябуулгада 1 миллион 350 мянган түхэриг һомологдоһон байха юм. Аймагай арбан табан ветеранһаа гэр байра эриһэн мэдүүлгэ ороһон юм. Энэ асуудалай аймаг дотор шиидхэгдэхэ аргагүй дээрэнээ республикынгаа дээдын зургаануудта хандаһан байна. Тэсэмгэй ветерануд тэрээндэнь найдана, хүлеэнэ гэшэл даа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадаһан аймагайнгаа гансахан эхэнэртэ 5,5 миллион түхэриг өөр тусхай гэр худалдан абаһан бэлэгтэнь аймагай ветерануд ехэ баяртай.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан ба тылдэ хүдэлһэн ветерануудта 1.141.600 түхэриг үнгэрһэн үе соо тэдхэмжэ, туһаламжа болгон үгтэбэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ үндэр наһатайшуулдаа арга шадалаараа туһаламжа үзүүлхэ тухай суглаан, сессинүүд дээрэ асуудал табигдадаг байгаа. Жэшээнь, Агууехэ Илалтын 49 жэлэй ойн баярай үдэр эдэнэртээ 10 миллион түхэригэй бэлэг сэлэг барюулһан байна. Мүн эдэ жэлнүүдтэ тылдэ хүдэлжэ гараһан ветерануудта 50 процентын хүнгэлэлтэ үгэхэ гэһэн аймагай захиргаанай гулваагай тогтоол абтаһан юм. Аймагай ветерануд тус тогтоолой ёноор телефоной 50 процентыень түлэдэг болоо. Аймагай захиргаан 1 миллион 500 гаран түхэриг мүнгэн ветерануудай телефоной түлбэридэ нэмэжэ түлэһэн байна. Аймагай захиргаанай социальна хамгаалгын таһагай болон ветерануудай советэй ударидалга доро ветерануудые түлеэгээр хангаха асуудал саг соогоо шиидхэгдэдэг байна.

Дайнай, ажалай ветерануудай советүүд харьяата һуурин тосхонуудтаа бодхоогдоһон дурасхаалай хүшөөнүүдые харуулһалха, хуушарһыень һэльбэн шэнэлхэ, заһабарилха хүдэлмэрние хишалта дороо абанхай.

Республикын зарим аймагуудай ветерануудай советүүдтэл адли «Ветеран» магазин нээхэ тухай асуудал нютагуудай хүтэлбэрилэгшэдэй һанаае зобооно. Багдарин тосхондэ «Ветеран» гэһэн магазин нээгдэнхэй, харин бусад нютагуудай эдеэ хоолой магазинуудта амлараа таһагууд хүдэлжэ эхилэнхэй юм.

Дайнай болон тылдэ хүдэлжэ гараһан ажалай ветерануудта эдеэ хоолой зүйлнүүдые хямда сэнгээр худалдалга шиидхэгдэнэгүй. Худалдаа наймаанай баазанууд аймагуудай эд хэрэглэгшэдтэ эдеэ хоол хүнгэлэлтэтэйгөөр үгэдэггүй. Буряад Республикын Арадай Хурал энэ асуудал шиидхэхэ бээ гэжэ найлаха дуран хүрэнэ. **Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.**

XVII жаранай модон хүхэ нохой жэл (1994-1995 он)

ҮБЭЛЭЙ ДУНДА УЛААН ХУЛГАНА ҺАРА

Буряад литэ	23	25	26	27	28	29	30
Европын литэ	26	27	28	29	30	31	1
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббото	Ним. Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	улаан нохой	улаагшан гахай	шара хулгана	шарагшан үхэр	сагаан бар	сагаагшан туулай	хара луу
Мэнгэ	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан
Һуудал	түмэр	огторгой	үһан	уула	модон	хии	гал

Гарагай 2-то бурлад литээр 23 (декаорнин 26).

Улаан нохон, 6 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, хөшөг даллага абаха, аршаанаар угааха, нүгэлөө намаршалха, бэрн бүулгаха, хүргэхэ, модо саншаха, тангаригаа болюулха, гүрөөһэ ба бусад ан агнаха, балин шатааха. ураншие шудалха, дасан (дуган) ба мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлха, эм найруулха, лусуудта мүргэжэ, үргэл үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр номнол шагнаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, хадаг табиха, замда гараха, суглаа зарлаха, үһөөэ угааха, үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ, юумэ бузарлаха, үзэн ядалга үүсхэхэ мэтые тэбшэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан, эдеэ хоол элбэгээр олдохо.

Гарагай 3-да бурлад литээр 25 (декаорнин 27). Энэ һарамнай 24-гүй байоа гээшэ.

Улаагшан гахай, 5 шара мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Ноённие бараалхажа, хэрэгээ шиидхүүлхэ, дасан (дуган) заһабарилха, дасан (дуган), сэргэ бурхануудые, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлха, ном оршуулха, ламын санаар хүртэхэ, ном номнохо, тэнгэри сахиха, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулха, сохэ хүнине бараалхаха, аршаанаар бөеэ арюудахаа, шажанай һайндэр үнгэргэхэ, гүлгэ эдеэлүүлхэ, баярта ушар тэмдэглэн һайндэрлэхэ, дайсашие ба шүдхэр дараха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгоор эм найруулха, бэрн даха, хүргэхэ, хурим түрэ хэхэ, нана барагшын хэрэг үйлэдхэ, газар малтаха, зураг зураха, бөөгөй һолол оутээхэ, үбшэ аргалжа эхилхэ, шүүхэ, худалдаа наймаа хэхэ, нохон худалдажа абаха мэтые тэбшэгты. Хүнэй үнэ аоабал, нюдэнэн хараа муудаха.

Гарагай 4-дэ бурлад литээр 26 (декаорнин 28).

Шара хулгана, 4 ногоон мэнгын, үһанда һуудалтай үдэр. Эм наируулха, бурханда мүргэхэ, шуһа ханаха, лусуудта үргэл үргэхэ, абаһанаа бусааха, түмэрөөр уранай зүйл бүтээхэ, юумэ худалдаха, һамга абаха, элэссэри табиха, эд бүтээхэ, гэр бүлэдөө хэшэг даллага абаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье замда гараха, үхэр худалдажа, андалдаа хэхэ, мал үүсэлхэ, үхибүү үргэжэ абаха, хүн түхэлөө алдаха, морины урилдаанда хабаадаха, загана бариха, тангариг үгэхэ, хүнине хүдөөлэгдэ хабаадаха, бишыхан үхибүүдые гэрнээ гаргажа, ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтые тэбшэгты. Энэ үдэр бэрние буулгабал, басаган түрэхэ гэдэг. Хүнэй үнэ абабал, жаргал удаан тогтохо.

Гарагай 5-да бурлад литээр 27 (декаорнин 29).

Шарагшан үхэр, 3 хүхэ мэнгын, хада уулда һуудалтай үдэр. Энэ үдэрнэй дашанматай (үлэы хутагтай), маша һайн үдэр гэжэ харагдана. Илаһгала бурхан сахиха, тахиха, үргэл үргэхэ, эрдэм номой үүдэ сэлиха, ваджрын ёнолол бүтээхэ, мори һургаха, һэеы гэр бэрихэ, лусуудта үргэл хэхэ, мүргэхэ, үхэр худалдаха, хутага болон эритэ мэсын бусад зүйлнүүдые дархалха, модоной ба түмэрэй дарха хэхэ, замда гараха, наана барагшын хэрэг үйлэдхэ, эһээбэри табиха, буян үйлэдхэ, үзэг ном шудалха, ном уншаха, ном номнохо, эм наируулха мэтын үйлэнүүдтэ илангаана һайн. Энэ үдэр хүбүүн түрэбэл, сэлмэг ухаатай, бурханай суртал шудалдаг хүн болохо. Басаган гараа һаа, ута наһатай, дүтынгөө нүхэдтэ туһатай хүн болохо. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан байдал оршохо.

Гарагай 6-да бурлад литээр 28 (декаорнин 30).

Сагаан бар, 2 хара мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Ада шүдхэр зайлуулха, хараал сараха, тэнгэридэ мүргэхэ, үргэл үргэхэ, зүүдхэл зүүхэ, дасан (дуган), субарга, бурхан арамнайлха, хөшөг даллага абаха, абаһанаа бусааха, үхэр үүсэлхэ, эрдэм номой сахиусса хуруулха, хубарагай һахил болон ламын санаар хүртэхэ, эм наируулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр нүүхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдхэ, бэрн буулгаха, хадаг табиха мэтые тэбшэжэ үзэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл шуугиан гараха.

Гарагай 7-дэ бурлад литээр 29 (декаорнин 31).

Сагаагшан туулай, 1 сагаан мэнгын, хиндэ һуудалтай үдэр. Наһа угадхалгын, буян үйлэдэлгын хэрэг бүтээхэ, дайсашие, ада шүдхэрнүүдые, тэдэнэй муу аашые дараха, бурханда мүргэхэ, тантрын тарнинуудые уншаха, абаһанаа бусааха, аршаанаар угааха, лусуудта үргэл үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ, гариг үргэхэ, суглаанда ябаха, үхэр худалдаха, бэрн буулгаха, наана барагшын хэрэг үйлэдэхэ, юумэ худалдажа абаха, худалдаа хэхэ мэтые тэбшэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, нүүдэлэй ута наһатай, дүнэйн зайлажа, холуур төөрихэ.

Гарагай 1-дэ бурлад литээр 30 (январийн 1).

Хара луу, 9 улаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Энэ үдэр бисалтай үйлэдхэ, хөшөг даллага абаха, эдеэ үхэр хажуу тээшэнь үгэхэ, хяһын дарха хэхэ, зүүдхэл зүүхэ, бурхан, буян хэхэ, дайсашие ба ада шүдхэр дараха, музейдэ ороохо, дасанда ошохо, эһээбэри табиха, айраг халааха, сэргэ бурхануудые, бурханнном мэтые арамнайлха, ламын санаар хүртэхэ, мүргэхэ, үргэхэ, аймагайнгаа ябаха, үхэр худалдаха, хубараг һахил болон ламын санаар хүртэхэ, эм наируулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Мүгөөр нүүхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдхэ, бэрн буулгаха, хадаг табиха мэтые тэбшэжэ үзэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл шуугиан гараха.

Гарагай 7-дэ бурлад литээр 29 (декаорнин 31).

Сагаагшан туулай, 1 сагаан мэнгын, хиндэ һуудалтай үдэр. Наһа угадхалгын, буян үйлэдэлгын хэрэг бүтээхэ, дайсашие, ада шүдхэрнүүдые, тэдэнэй муу аашые дараха, бурханда мүргэхэ, тантрын тарнинуудые уншаха, абаһанаа бусааха, аршаанаар угааха, лусуудта үргэл үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльгээхэ, гариг үргэхэ, суглаанда ябаха, үхэр худалдаха, бэрн буулгаха, наана барагшын хэрэг үйлэдэхэ, юумэ худалдажа абаха, худалдаа хэхэ мэтые тэбшэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, нүүдэлэй ута наһатай, дүнэйн зайлажа, холуур төөрихэ.

Гарагай 1-дэ бурлад литээр 30 (январийн 1).

Хара луу, 9 улаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Энэ үдэр бисалтай үйлэдхэ, хөшөг даллага абаха, эдеэ үхэр хажуу тээшэнь үгэхэ, хяһын дарха хэхэ, зүүдхэл зүүхэ, бурхан, буян хэхэ, дайсашие ба ада шүдхэр дараха, музейдэ ороохо, дасанда ошохо, эһээбэри табиха, айраг халааха, сэргэ бурхануудые, бурханнном мэтые арамнайлха, ламын санаар хүртэхэ, мүргэхэ, үргэхэ, аймагайнгаа